

2012/4

ORGANIZACIJA ZNANJA XVII

ORGANIZACIJA ZNANJA

Bridges
Večjezičnost v knjižničnih
informacijskih sistemih

COBISS OBVESTILA

IZUM v UNESCO

ORGANIZACIJA ZNANJA
letnik 17, zvezek 4, 2012

ČLANKI

Petra Bridges

Večjezičnost v knjižničnih informacijskih sistemih161

KRONIKA

Moja knjižničarska zgodba169

POROČILA

Marta Seljak

Konferenca *IFLA 2012*175

Dušan Stošič

Posvetovanje *Knjižničar v akciji*179

Zdenka Kamenšek

Razprava o strategiji razvoja splošnih knjižnic 2013–2020182

OCENE

John M. Budd: Self-examination – The present and the future of librarianship184

COBISS OBVESTILA

IZUM v UNESCO186

ORGANIZACIJA ZNANJA

ISSN: 1580-979X

Vpis v razvid medijev MK pod številko 337.

Ustanovitelj in izdajatelj

Institut informacijskih znanosti Maribor

Za izdajatelja: Davor Šoštarič

Odgovorni urednik: mag. Franci Pivec

Naslov uredništva

Uredništvo OZ

Institut informacijskih znanosti

Prešernova 17, 2000 Maribor

e-pošta: oz@izum.si

telefon: 02 2520-402

faks: 02 2524-334

Uredniški odbor

dr. Maks Gerkeš (Maribor), Žaklina Gjalevska (Skopje),
mag. Janez Jug (Ljubljana), Nadja D. Karačodžukova
(Sofija), dr. Stela Filipi Matutinović (Beograd), dr. Ismet
Ovčina (Sarajevo), mag. Franci Pivec (Maribor),
dr. Marta Seljak (Maribor), dr. Tvrto M. Šercar (Maribor),
dr. Zdravko Vukčević (Podgorica)

Uredništvo

Tehnično urejanje: Miran Lešič

Lektoriranje: dr. Renata Zadavec Pešec, Aleksandar
Marinković

Oblikovanje naslovnice: Andrej Senica

Tisk

Grafiti studio Maribor

Naklada

850 izvodov

Elektronska verzija

<http://home.izum.si/cobiss/oz/>

Revija izhaja četrtletno. Cena posamezne številke je 4 EUR.
Letna naročnina je 16 EUR, za študente 8 EUR. Za člane
COBISS je naročnina všteta v članarino.

Publikacija sodi med proizvode, za katere se plačuje 8,5-odstotni davek od prometa blaga in storitev na osnovi 7. točke 25. člena Zakona o davku na dodano vrednost.
--

članek

VEČJEZIČNOST V KNJIŽNIČNIH INFORMACIJSKIH SISTEMIH

Petra BridgesInstitut informacijskih znanosti
MariborKontaktni naslov:
petra.bridges@izum.si**Izvleček**

Jezik je pomemben dejavnik gospodarskega razvoja, prevodi in lokalizacija pa so nujni za napredek in ekonomski razvoj. V Evropski uniji je jezikovno področje ključno, angleščina pa ni več dovolj za izgradnjo jezikovne politike, zato bi radi dosegli stanje, da bodo Evropejci poleg maternega jezika govorili še vsaj dva tuja jezika. Tudi v znanosti je zaznati vse več objav v maternem jeziku raziskovalcev in objava v angleščini ni več stvar prestiža. Jeziki naglo izumirajo, po ocenah naj jih okoli 3000 ne bi preživel to stoletje, izguba jezika pa pomeni tudi izgubo identitete. Na spletu je aktivnih le 10 % jezikov, delež angleščine je le še 25 % in tako izgublja status lingve franke. Tudi digitalna ločnica vpliva na uporabo jezika na spletu; zaradi nje nekateri jeziki, ki imajo sicer veliko govorcev, na spletu sploh niso zastopani. Evropska unija priznava vse jezike držav članic kot uradne jezike EU in čeprav pospešeno razvija jezikovne tehnologije za avtomatizacijo prevajalskega procesa, te za zdaj še ne zadovoljujejo kriterijev kakovosti. Tudi digitalne knjižnice podpirajo večjezičnost, predvsem metapodatki igrajo pri tem pomembno vlogo. Standardizacija bibliografskega zapisa omogoča branje podatkov tudi v primeru, ko jezika zapisa ne obvladamo popolnoma. Večjezičnost je podprta tudi v sistemu COBISS, uporabniška oprema in dokumentacija sta dostopni v jezikih regije COBISS.Net, kar je pomemben prispevek k rebabilizaciji regije in ne nazadnje tudi sveta.

Ključne besede

večjezičnost, lingua franca, Evropska unija, umiranje jezikov, materinščina, svetovni splet, digitalna ločnica, metapodatki, COBISS, rebabilizacija

Abstract

Language is an important factor of economic development; translation and localisation are necessary for the overall progress and economic development. In the European Union, language is key and English is no longer sufficient for the development of a common language policy; they are now striving to achieve a situation where every European would speak at least two foreign languages. In science, the number of publications in the researchers' mother tongues has increased and publishing in English is no longer a sign of prestige. Languages are becoming extinct at an alarming rate; it is estimated that about 3000 will not survive this century. The loss of language also means the loss of identity to some extent. On the Internet, only about 10 % of world languages are active, and the share of English is only 25 % suggesting that it is losing its long-standing status as a lingua franca. The digital divide also has an impact on the use of languages on the Internet; because of that many large languages are visible on the Internet. The EU accepts the languages of all its member states as official EU languages. Even though language technologies for translation automation are being developed constantly, to this day they do not satisfy the quality criteria without any added human input. Digital libraries also support multilingualism with metadata playing an important part. The standardisation of bibliographic records allows for reading of data even in case one does not have perfect knowledge of the record language. Multilingualism is also supported in the COBISS system as the software and user documentation are available in the languages of the COBISS.Net region, which is an important contribution towards the rebabilisation of the region, and subsequently the world.

Keywords

multilingualism, lingua franca, European Union, language extinction, mother tongue, Internet, digital divide, metadata, COBISS, rebabilisation

REBABILONIZACIJA SVETA

Angleščina ni lingva franka

Znameniti "ocvrti piščanci iz Kentuckyja" so na Kitajskem najprej pogoreli, ker so znan slogan, s katerim so jih ponujali, ki se glasi "Dobro za prste polizat!", prevedli v "Da si poješ prste!". Američani do drugih jezikov pač niso pretirano pozorni, ker verjamejo v filozofijo "English-only", kar pa se spreminja. Mnogi so že dojeli, da ne moreš biti nosilec globalizacije, če se sam nisi globaliziral.

Jezik je postal pomemben dejavnik gospodarskega razvoja, čeprav ga večina ekonomistov še vedno obravnava zgolj kot strošek. Generalni direktorat za prevajalstvo Evropske unije je za leto 2008 izračunal, da je bila "jezikovna industrija" težka 8,4 milijarde evrov in da bo njena vrednost do leta 2015 narasla na 20 milijard. V izvoznem gospodarstvu je jasno: če ni prevoda, ni izdelka (Topping, 2000/111). Pri informacijski in komunikacijski tehnologiji govorimo o lokalizaciji, ki pomeni, da morajo biti prevedene vse verbalne vsebine in prilagojeni vsi neverbalni elementi, pri tem pa ne gre za izražanje vljudnosti, ampak za čisti ekonomski interes.

V študiji Univerze Stanford (Steele, 2009) so glede Kalifornije kot ene najbolj razvitih zveznih držav sveta ugotovili, da svoj uspeh v veliki meri dolguje svoji večjezičnosti in večkulturnosti. Na tem snujejo tudi svojo prihodnost, povezano z napredkom azijskih in južnoameriških držav (BRIC), kalifornijsko populacijo pa v večini sestavljajo prav ljudje teh kultur. Zato bodo dodatno vlagali v razvoj njihove kulture in jezikov.

Za EU je jezikovno področje eno od ključnih, zato ima Evropska komisija tudi komisarja za večjezičnost. V Komisiji so že pred leti ugotovili, da svoje jezikovne politike ne smejo graditi na angleščini, saj že kaže znamenja "omejenega roka trajanja". Nemški izvozniki so ugotovili, da z angleščino dobro shajajo v tridesetih državah, ampak obdelati jih morajo 80 ali 100, zato so začeli enakopravno upoštevati portugalščino, španščino, kitajščino, ruščino itd. EU vlaga v učenje tujih jezikov in namerava v doglednem času in prej kot drugi doseči stanje, ko bodo Evropejci poleg materinščine obvladali vsaj še dva druga jezika. To je tudi za Evropo zgodovinska prelomnica, saj je za t. i. zahodno civilizacijo veljalo načelo enojezičnosti: grščina v starem, latinščina v srednjem veku in nato kup agresivnih kandidatov za prevlado v novem veku. Danes pa se Evropa vneto zavzema za večjezičnost kot sestavino "kulturne inteligence" ali "kulturnega kvocienta" (angl. *Cultural Quotient – CQ*). "Jezik Evrope je prevod." pravi Umberto Eco in lingva franka je večjezičnost (Oustinoff, 2012, 55).

Lingua franca ima zanimivo, a manj znano zgodovino. Jezik je nastal v mediteranskih pristaniščih kot posebna oblika latovščine, neke vrste "pidžin" jezik, v katerem pa so se mešale besede iz italijanščine, francoščine, španščine, pa tudi grščine in arabščine. Dejansko je bil to nikogaršnji materni jezik in je služil čisto praktičnim namenom osnovne komunikacije. Tudi latinščina kot lingva franka se je bistveno razlikovala od angleščine in drugih vsiljenih jezikov po tem, da je bila nikogaršnja materinščina. Izpopolnjevali so jo kot orodje za prenos vsebin iz enega jezika preko latinščine v drug jezik – šlo je za trans-latiniranje, trans-latino.

Zdi se, da v znanosti prevladujejo tisti, ki jim angleščina povsem zadošča in imajo zanjo same pohvalne besede, da je enostavna, ekonomična, demokratična, nevtralna ipd. Von Humboldt je sicer že zdavnaj svaril, da nobenega jezika ni mogoče brez ostanka in škode pretvoriti v drugega, vendar mnoge znanosti tega problema ne zaznajo in sprejemajo angleščino kot polnokrvni jezik znanosti. Vendar pa se je pojavil drug problem, da je namreč vse več vrhunskih znanstvenih dognanj objavljenih v "neznatstvenih" jezikih: Kitajci res objavijo 110.000 znanstvenih člankov v angleščini, toda 470.000 jih objavijo samo v kitajščini (podatki za leto 2008). Se lahko kdo zanese, da prav v slednjih ni najobetavnejših rezultatov? Vse več člankov v domačih jezikih objavljajo tudi znanstveniki iz drugih azijskih in južnoameriških držav, pa tudi iz Evrope. Treba jih je obdelati, hraniti in brati. Zato pa je potrebna večjezičnost, ki je ni mogoče več jemati kot božjo kazen za prepotentne graditelje Babilonskega stolpa, ampak kot temeljno značilnost te naše "svetovne vasi".

Umiranje jezikov

National Virtual Translation Center je leta 2006 predstavil naslednje podatke o jezikih po kontinentih:

Področje	Število jezikov	% vseh jezikov	Število govorcev	% vseh govorcev
Afrika	2.092	30,3 %	675.887.158	11,8 %
Amerika	1.002	14,5 %	47.559.381	0,8 %
Azija	2.269	32,8 %	3.489.897.147	61,0 %
Evropa	239	3,5 %	1.504.393.183	26,3 %
Oceanija	1.310	19,0 %	6.124.341	0,1 %
VSI	6.912	100 %	5.723.861.210	100 %

Tabela 1: Razdelitev jezikov po kontinentih (Vir: Ching-chih Chen, 2007).

Tabela potrebuje kratko pojasnilo, ker je na prvi pogled neverjetna: število govorcev se močno razlikuje od števila prebivalcev, ki jih je bilo leta 2006 v Afriki 924 milijonov, v Severni Ameriki 332 milijonov, v Srednji

in Južni Ameriki 566 milijonov, v Aziji 3.968 milijonov, v Oceaniji 34 milijonov in v Evropi 732 milijonov (PRB, 2006). Vsi, ki govorijo izvorno evropske jezike (angleščino, španščino, portugalsščino, italijanščino itd.), so všeti med evropske govorce. Najbolj razširjeni jeziki leta 2006 so bili:

- mandarinščina (kitajščina), ki jo je kot svoj prvi ali drugi jezik govorilo 1.051 milijonov ljudi;
- angleščina, ki jo je kot prvi ali drugi jezik govorilo 508 milijonov ljudi;
- hindi/urdo, ki jo je kot prvi ali drugi jezik govorilo 466 milijonov ljudi;
- arabščina (vse variante), ki jo je govorilo 452 milijonov ljudi;
- španščina, ki jo je kot prvi ali drugi jezik govorilo 382 milijonov ljudi.

V 74 jezikih se izraža kar 94 % zemljanov, 70 % jezikov pa govorijo v 20 najrevnejših državah sveta. Če dodamo, da 90 % svetovnega bruto družbenega proizvoda (BDP) proizvedejo govorci 14 jezikov (angleščine, kitajščine, japonščine, nemščine, španščine, francoščine, italijanščine, ruščine, portugalsščine, arabščine, nizozemščine, korejščine, turščine in poljščine), nas lahko resno zaskrbi, kako ohraniti jezikovno raznolikost (GG inc., 2010).

Dramatično je, da jeziki naglo izumirajo in da je po pesimističnih ocenah vsaka dva tedna en jezik manj, po optimističnih ocenah pa jih izgine zgolj deset na leto. Pri tem je treba imeti pred očmi dejstvo, da 50 % jezikov redno uporablja manj kot 10.000 govorcev (Crystal, 2002). Jeziki, ki se uporabljajo le ustno in niso zavarovani s pisavo in slovnico, so v popolni negotovosti, je pa takih več kot 90 %. Unescov Atlas ogroženih svetovnih jezikov izrecno navaja okoli 3000 jezikov, ki ne bodo preživel tega stoletja (Moseley, 2010). Umrlo je na tisoče jezikov in le z največjimi napori so jih nekaj priklicali nazaj v življenje, recimo hebrejščino, katalonščino, baskovščino, francoščino v Quebecu itd.

Izguba jezika pomeni izgubo bistvenega elementa identitete, kar sproža osebno stisko in družbeno nestabilnost. Z veliko gotovostjo je mogoče napovedati, da bo prav to ena od razvojnih značilnosti človeštva v prihajajočih desetletjih. Unesco skrbno razvija metodologijo ocenjevanja vitalnosti jezikov, pri čemer so posebej pozorni na zmožnost jezika, da pokrije vse potrebe vsakdanje komunikacije. Zelo pomembna je jezikovna praksa otrok in mladih ljudi (Gibson, 2012, 78).

Materinščina je jezik, ki ga otrok bere z ustnic svoje matere, kar je seveda metafora, saj je razmerje med jezikom očeta in jezikom matere veliko bolj zapleteno.

Realnost sveta postaja diglotizem (dvojezičnost) in celo poliglotizem (večjezičnost). Če se spomnimo večjezične Jugoslavije, je bila materinščina pogosto drugi ali celo tretji jezik. Odločilno je, kakšno podporo uživa materinščina v izobraževanju, kodifikaciji jezika, pa tudi v IKT in drugje. Slovenija je z 91,1 % prebivalstva, ki uporablja slovenščino kot prvi jezik, v skupini evropskih držav jezikovno najbolj homogena (Krek, 2011, 9). Slovenščina je že skoraj stoletje varovana kot uradni jezik in kot obvezni jezik izobraževanja, razvite pa so tudi vse institucije, potrebne za ohranjanje in posodabljanje jezika. Ne glede na to so Slovenci skozi zgodovino prihajali v tesnejši stik najprej z nemščino, nato s srbohrvaščino in danes z angleščino, kar ni brez posledic za slovenščino. Velja ocena, da lahko 92 % prebivalcev v starosti od 25 do 64 let komunicira vsaj še v enem jeziku poleg materinščine (SURs, 2007). Potemtakem je večjezičnost realnost tudi za Slovenijo, saj ne more računati na velik vpliv slovenščine v mednarodnem prostoru.

VEČJEZIČNOST IN SVETOVNI SPLET

Jezik med spletom in muzejem

Unescova akcija Initiative B@bel izhaja iz ocene, da je na spletu le 10 % jezikov aktivnih. Vendar pa ni točna ocena, da je splet absolutna domena angleščine, saj se njen delež hitro zmanjšuje in danes predstavlja le še 25 % (Prado, 2012, 42). Marca 2011 je Google upošteval že 50 jezikov, kar pa je odvisno od prizadevnosti samih govorcev: islandščina z vsega 240.000 govorcev je prisotna od samega začetka, nekateri jeziki s 100 in več milijoni govorcev (bengalsščina, javanščina, tamilščina, haussščina, jaruba, itd.) pa niso zastopani. Wikipedia (v bazi ima že blizu 20 milijonov gesel) upošteva že 300 jezikov. Deleži se spreminjajo in vidno se veča prisotnost španščine, portugalsščine, ruščine, arabščine, še posebej pa kitajščine.

O prisotnosti nekega jezika na spletu ne odloča zgolj njegov kulturni potencial in število govorcev, ampak tudi tehnologija. IKT je nastala v območju angleškega jezika in latinske pisave in to prednost drugi težko nadoknadijo. Računalniški jeziki temeljijo na angleščini in računalniški strokovnjaki morajo to vzeti v zakup. Ta slika ni pretirano drugačna kot pri tisku, saj je le 30 jezikov, v katerih natisnejo več kot 1000 novih knjižnih naslovov letno. Dve tretjini svetovne literature izideta samo v šestih jezikih. V angleščini natisnejo 28 % knjig, kar pomeni, da je na papirju močnejša kot na računalniških zaslonih (Leclerc, 2011).

Specifična je tudi miselnost znanstvenikov, ki gledajo na uporabo angleščine kot na stvar prestiža in jo štejejo med svoje pomembne veščine – objava v angleščini

naj bi sama po sebi veljala več od objave v domačem ali katerem drugem jeziku. Le en angleški govorec je dovolj, da cela skupina sogovorcev preide na angleščino. Vendar pa samozavest pri govorcih drugih jezikov raste in je takega prostovoljnega podrejanja vse manj, kar napoveduje izrazitejšo večjezičnost tudi v znanosti.

Na prisotnost jezika na spletu vpliva digitalna ločnica (angl. *digital divide*), kar običajno razumemo kot omejen dostop do IKT: svetovni splet uporablja 10 % Afričanov, 25 % Azijcev, 65 % Evropejcev, 80 % Američanov ... Vendar sam dostop še ni dovolj, tehnologija mora biti tudi ustrezno prilagojena, kar dobro prikazuje uporaba pisav na spletu: latinično pisavo uporablja 39 % svetovne populacije, ki porabi 72 % papirja za tisk in zaseda 84 % interneta; kitajsko pisavo uporablja 22 % svetovne populacije, ki porabi 23 % papirja in zaseda 13 % interneta; arabsko pisavo uporablja 9 % svetovne populacije, ki porabi 0,5 % papirja in zaseda 1,2 % interneta; cirilico uporablja 5 % svetovne populacije, porabi 1,1 % papirja in zaseda 1,6 % interneta; indijsko pisavo uporablja 22 % svetovne populacije, ki porabi 2,2 % tiskarskega papirja in zaseda 0,3 % interneta (Mikami, 2012).

Informacijska družba je z vidika preživetja jezikov kontroverzna: s svojo pasivno držo lahko pospeši njihovo umiranje, aktivni spoprijem z novimi mediji pa lahko predstavlja "drugo rojstvo jezika". Najslabša pot, ki pa jo ubirajo mnogi tradicionalisti, je pričakovanje, da bo šla "tehnološka karavana" slej kot prej mimo in se bo svet povrnil v dobre stare Gutenbergove čase. To vodi v "tehnološki lingvicid", jezikomor, ki se mu lahko izognemo le s trubarjansko ustvarjalnostjo in vztrajnostjo, ki je pred pol tisočletja postavila slovenščino med knjižne jezike. Danes ji je treba na podoben način zagotoviti mesto med spletnimi jeziki (Pivec, 2008). Ali kot vidi grožnjo Éric Poncet: "Astrofizikalna analogija s črno luknjo ni nobeno pretiravanje: jeziki brez zadostne inercije ali mase za vztrajanje na njihovi trajektoriji bodo neizogibno absorbirani in manjša kot bo njihova masa, prej se jim bo to zgodilo." (Poncet, 2012, 72).

Bistvenega pomena je mednarodna standardizacija IKT in spleta. Internet je nadaljevanje pismenosti in vemo, na kakšne težave je naletela slovenščina s svojimi šumniki. Nabor znakov (angl. *character set*) je problem, ki se rešuje že desetletja; od leta 1969, ko so ZDA uveljavile ASCII (American Standard Code for Information Interchange), pa do leta 2010, ko naj bi UNICODE 6.0 končno zajel vse abecede sveta, kar predstavlja nabor 109.449 črk (UC, 2010). (UNICODE je v celoti usklajen s standardom ISO/IEC 10646.) Velike zasluge za to ima Unesco, ki je leta 2003 sprejel Priporočila glede uveljavljanja in uporabe večjezičnosti in splošne dostopnosti spleta (Unesco, 2003).

Strojno prevajanje

Evropska unija načelno priznava jezike svojih članic, kar pomeni 23 jezikov ali 506 jezikovnih kombinacij. Ko bo združena cela Evropa, bo na kupu 60 jezikov in skoraj 4.000 jezikovnih kombinacij. Samo v Evropskem parlamentu bi danes potrebovali 8.500 prevajalcev, saj se letno nabere okoli 7 milijonov strani gradiva. Tega brez pospešenega razvoja "jezikovnih tehnologij" ne bo mogoče obvladati.

V tem trenutku "jezikovne tehnologije" ne zadovoljujejo kriterijev kakovosti. V mislih imamo procesiranje zapisanega jezika: razumevanje besedila, generiranje besedila, avtomatsko povzemanje, ekstrakcijo terminologije, informacijsko preiskovanje, Q&A sisteme, strojno prevajanje itd. Pri govorjenem jeziku gre za prepoznavanje in razumevanje govora, pretvarjanje govora v pisavo, sintetiziranje govora, prepoznavanje govora, identifikacijo govorjenega jezika, prevajanje govora, tolmačenje v realnem času itd. EU vlaga veliko truda v pospeševanje razvoja na tem področju, čemur je namenjen projekt META-NET. Ocena kakovosti strojnega prevajanja med jeziki EU je razvidna iz naslednje tabele, pri čemer velja, da "živi" prevajalci dosegajo rezultat okoli 80,0 in da postane avtomatski prevod uporaben šele pri rezultatu nad 50,0.

	Target Language																						
	en	bg	de	es	da	el	et	fi	fr	hu	it	lv	mt	nl	pl	pt	ro	sk	sl	sv			
en	-	40,5	46,8	52,6	50,0	41,0	35,2	34,8	38,6	50,1	37,2	50,4	39,6	43,4	39,8	52,3	49,2	55,0	49,0	44,7	50,7	52,0	
bg	61,3	-	38,7	39,4	39,6	34,5	46,9	25,5	26,7	42,4	22,0	43,5	29,3	29,1	25,9	44,9	35,1	45,9	36,8	34,1	34,1	39,9	
de	53,6	26,3	-	35,4	43,1	32,8	47,1	26,7	29,5	39,4	27,6	42,7	27,6	30,3	19,8	50,2	30,2	44,1	30,7	29,4	31,4	41,2	
es	58,4	32,0	42,6	-	43,6	34,6	48,9	30,7	30,5	41,6	27,4	44,3	34,5	35,8	26,3	46,5	39,2	45,7	36,5	43,6	41,3	42,9	
da	57,6	28,7	44,1	35,7	-	34,3	47,5	27,8	31,6	41,3	24,2	43,8	29,7	32,9	21,1	48,5	34,3	45,4	33,9	33,0	36,2	47,2	
el	59,5	32,4	43,1	37,7	44,5	-	54,0	26,5	29,0	48,3	23,7	49,6	29,0	32,6	23,8	48,9	34,2	52,5	37,2	33,1	36,3	43,3	
et	60,0	31,1	42,7	37,5	44,4	39,4	-	25,4	28,5	51,3	24,0	51,7	26,8	30,5	24,6	48,8	33,9	57,3	38,1	31,7	33,9	43,7	
fi	52,0	24,6	37,3	35,2	37,8	28,2	40,4	-	37,7	33,4	30,9	37,0	35,0	36,9	20,5	41,3	32,0	37,8	28,0	30,6	32,9	37,3	
fr	49,3	23,2	36,0	32,0	37,9	27,2	39,7	34,9	-	29,5	27,2	36,6	30,5	32,5	19,4	40,6	28,8	37,5	26,5	27,3	28,2	37,6	
hu	64,0	34,5	45,1	39,5	47,4	42,8	60,9	26,7	30,0	-	25,5	56,1	28,3	31,9	25,3	51,6	35,7	61,0	43,8	33,1	35,6	45,8	
it	48,0	24,7	34,3	30,0	33,0	25,5	34,1	29,6	29,4	30,7	-	33,5	29,6	31,9	18,1	36,1	29,8	34,2	25,7	25,6	28,2	30,5	
lv	61,0	32,1	44,3	38,9	45,8	40,6	57,2	25,0	29,7	52,7	24,2	-	29,4	32,6	24,6	50,5	35,2	56,5	39,3	32,5	34,7	44,3	
mt	51,8	27,6	33,9	37,0	36,8	26,5	41,0	34,2	32,0	34,4	28,5	36,8	-	40,1	22,2	38,1	31,6	31,6	29,3	31,8	35,3	35,3	
nl	54,0	29,1	35,0	37,8	38,5	29,7	42,7	34,2	32,4	35,6	29,3	38,9	38,4	-	23,3	41,5	34,4	39,6	31,0	33,3	37,1	38,0	
pl	72,1	32,2	37,2	37,9	38,9	33,7	48,7	26,9	25,8	42,4	22,4	43,7	30,2	33,2	-	44,0	37,1	45,9	38,9	35,8	40,0	41,6	
pt	56,9	29,3	46,9	37,0	45,4	35,3	49,7	27,5	29,8	43,4	25,3	44,5	28,6	31,7	22,0	-	32,0	47,7	33,0	30,1	34,6	43,6	
ro	60,8	31,5	40,2	44,2	42,1	34,2	46,2	29,2	29,0	40,0	24,5	43,2	33,2	35,6	27,9	44,8	-	44,1	38,2	38,2	39,8	42,1	
sk	60,7	31,4	42,9	38,4	42,8	40,2	60,7	26,4	29,2	33,2	23,8	52,8	28,0	31,5	24,8	49,3	34,5	-	39,4	32,1	34,4	43,9	
sl	60,8	33,1	38,5	37,8	40,3	35,6	50,4	24,6	26,2	46,5	25,0	44,8	28,4	29,9	28,7	43,0	35,8	48,5	-	31,5	35,1	39,4	
sv	60,8	32,6	39,4	48,1	41,0	33,3	46,2	29,8	28,4	39,4	27,4	41,8	33,8	36,7	28,5	44,4	39,0	43,3	35,3	-	42,6	41,8	
tr	61,0	33,1	37,9	43,5	42,6	34,0	47,0	31,1	28,8	38,2	25,7	42,3	34,6	37,3	30,0	45,9	38,2	44,1	35,8	38,9	-	42,7	
uk	58,5	26,9	41,0	35,6	46,6	33,3	46,6	27,4	30,9	38,9	22,7	42,0	28,2	31,0	23,7	45,6	32,2	44,2	32,7	31,3	33,3	-	

Tabela 2: Dosežki strojnega prevajanja med jeziki EU, merjeno v % BLEU (Algoritem BLEU ocenjuje kakovost besedila, ki je bilo strojno prevedeno iz enega naravnega jezika v drugega.) (Vir: Koehn, 2009)

Slovenščina v tej tabeli ne kaže pretirano dobrih rezultatov, sta pa Laboratorij za umetno inteligenco Instituta Jožef Stefan in podjetje Amebis zelo aktivna v projektu META-NET 2010–2013 (Multilingual Europe Technology Alliance, <http://www.meta-net.eu>) in si lahko obetamo napredek. Tudi pri tem je odločilna aktivna prisotnost jezika na spletu, saj je potreben čim večji besedilni korpus. V projektu se ukvarjajo s 30 jeziki in kar za 21 od njih kritično ugotavljajo, da imajo preslabotno podporo. Za islandščino, latvijščino,

litovščino in malteščino so mnenja, da so to jeziki v kritičnem stanju. Edini jezik z "odlično podporo" je angleščina. "Povprečno podporo" uživajo nizozemščina, francoščina, nemščina, italijanščina in španščina. Pri slovenščini, baskovščini, bolgarščini, katalonščini, grščini, madžarščini in poljščini ugotavljajo raziskovalci "delno podporo". Hans Uszkoreit, koordinator mreže META-NET pa zaključuje: "Rezultati študije so skrb vzbujajoči. Večina evropskih jezikov je digitalno slabo opremljenih, nekateri so popolnoma zapostavljeni. V tem smislu preživetje mnogih jezikov pravzaprav še ni zagotovljeno" (G.P., 2012). Očitno se tudi v Evropi pogloblja prepad med "velikimi" in "malimi" jeziki, saj se govorniki slednjih ne zavedajo, kako pomembna je jezikovna koda za splošno uspešnost družbe in se jim zdijo izdatki za ta namen odvečni. Še pomembnejša od denarja pa je dobra organiziranost, saj je kar značilno, da manjša ko je država, bolj razdrobljena in neučinkovita je skrb za vstop lastnega jezika v digitalno orbito.

Večjezičnost naj bi bila božja kazen za babilonske domišljavce, toda Evropski parlament je leta 2009 napovedal "enotni evropski informacijski prostor", ki ne bo "talilni lonec" različnih jezikov, ampak na vse strani prevedljivo pogovarjanje. Če smo v uvodu navedli Ecovo predvidevanje, da je "jezik Evrope prevod", moramo k temu dodati še "s pomočjo tehnologije".

KNJIŽNICE IN VEČJEZIČNOST

Ponovna pozidava slavne Aleksandrijske knjižnice se je zgodila v času, ko ni bila več potrebna – vsi viri znanja tega sveta so na spletu. Vloga "Alexandrine" igra danes globalna knjižnična mreža. Njeno "tehnološko okolje" ne predstavlja nobenega problema več, drugo pa je vprašanje, ali razumemo jezike, v katerih nam ponuja svoje vire? Brez večjezičnosti je zahtevno in drago povezovanje knjižnic vprašljivo.

Prvič so se s vprašanjem univerzalne izmenljivosti bibliografskih podatkov spoprijeli konec 19. stoletja, ko sta Belgijca Paul Otlet in Henri La Fontaine ustanovila Bibliografski inštitut (IIB), kar je bila podlaga za kasnejšo Mednarodno federacijo za dokumentacijo (FID). Začeli so graditi univerzalno zbirko metapodatkov o knjižničnih virih, ki je temeljila na univerzalni decimalni klasifikaciji (UDK), uporabni v vseh jezikih. Ob vstopu v novo stoletje je bila klasifikacija že tako razčlenjena, da je obsegala preko 2.000 strani. Kljub okorni tehnični podpori je Répertoire Bibliographique Universel že do prve svetovne vojne narasel na 11 milijonov zapisov. Ideja je bila, da bi zagotovili svetovni katalog, v katerem bo mogoče brez jezikovnih ovir preiskovati vse vire znanja. Ambicija je živela natančno 100 let, na koncu pa se je izkazala za preveč zapleteno, predvsem pa se

je pojavila računalniška tehnologija, ki je vse dotedanje predstave in rešitve postavila na glavo. UDK sicer še obstaja, FID kot njegova matična organizacija pa je prenehal delovati (Rayward, 1994).

Digitalne knjižnice podpirajo staro idejo na popolnoma nov način. Zmotno je, če v tem vidimo tradicionalno knjižničarstvo, ki stari pisalni stroj zgolj zamenjuje z računalnikom. In zmotno je, če v tem vidimo navaden računalniški spomin mimo bibliografskih standardov. Dokumenti, ki tvorijo knjižnično zbirko, so izbrani tako, da so v zbirki razumno zastopane vse bistvene ideje, teorije, perspektive in jeziki in bodo s tega vidika zdržali presojo časa in kritičnega uma. Bolj ko zbirka postaja digitalna, pomembnejša je selektivnost, saj "enkratnost" dokumentov ni več pomembna, ker jih je možno brezmejno kopirati, odločilna pa je "enkratnost" zbirke. Treba je natančno vedeti, za koga jo knjižnica organizira.

Knjižnica vire znanja odbira, hrani, organizira, popisuje in daje v uporabo. Vsa ta njena dejavnost se iz obdobja v obdobje spreminja, kot se razvijajo tehnologije, ki jo podpirajo. Kako prepleteni in kompleksni so ti procesi, je lepo razvidno na ravni bibliografskih metapodatkov, kar opisuje Hervé Le Crosnier: "Metapodatki zajemajo vse informacije, ki jih lahko pridobimo o dokumentu. Prvenstveno gre za deskriptivno katalogizacijo informacij: reference o avtorju, ilustratorju, uvodničarju; indikacije o izidu (datum objave, zbirka, reference o založniku, datum skeniranja itd.), lokacijski podatki o delu (število strani, značilnosti vezave, zgodovina ex libris, metoda skeniranja, oblika datoteke, trajanje zvoka ali avdio-vizualnega posnetka) in končno reference o povezanosti knjige z drugimi deli znotraj iste "družine" (vključno z indikacijami o izvorni izdaji, če gre za izvirnik s prevodom, za delo v več zvezkih ipd.). Deskriptivna katalogizacija opremlja gradivo z izdajateljskim kontekstom, bodisi da je najprej natisnjeno (CD, DVD) ali objavljeno neposredno online. Ta vidik konteksta je pri digitalnih dokumentih še posebej pomemben. Pogosto namreč lahkotnost uporabe samega besedila za preiskovanje dokumenta povzroči, da pozabimo dani dokument postaviti v širši kontekst (datum in pogoji objave, tipologija dokumenta, žanr dokumenta ipd.). Digitalna produkcija nam z enkratno možnostjo povezovanja informacij ("linkanja") omogoča, da gremo še veliko dlje, kot je običajno v "opredmetenih" knjižnicah. Povezovanje z avtorjevo biografijo, fotografijami, reprodukcijami naslovnih vseh jezikovnih verzij iste knjige in objavljenimi kritikami širi perspektive, umestitev in kontekst celotne objave" (Le Crosnier, 2012, 193).

Metapodatki so element večjezičnosti v knjižnici, saj so v številnih elementih posnetek dela, ki ga prikazujejo, in

so lahko v drugem jeziku. Standardizacija bibliografskega zapisa omogoča, da ga lahko "beremo" tudi z nepopolnim znanjem jezika, v katerem je zapisan. S tem se polje preiskovanja virov znanja močno razširi. Vendar pa je bila potrebna večja fleksibilnost opisa, zato je nastal model za opis virov RDF (Resource Description Framework), ki lahko zajame vse jezike in je resnični prag večjezičnosti v knjižničarstvu. Indeksiranje, ki temelji zgolj na programski opremi – OCR (Optical Character Recognition) – ki ga generira iskalnik, ko preiskuje besedila, se ne more kosati s profesionalno katalogizacijo, ki zna dodajati informacije iz konteksta. Skoraj gotovo bo šel razvoj v smeri sinergijske kombinacije avtomatskega indeksiranja in katalogizacije (He, 2006). Odkar obstaja model FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) pa je mogoče dodajati različne verzije dela, tudi prevode, kar še dodatno razširi večjezičnost knjižničarstva (Tillet, 2004).

Digitalna knjižnica je korak do globalne knjižnice, in šele ta bo pravi odgovor knjižničarstva na izziv, ki ga predstavlja Google. Njena temeljna prednost mora biti večjezično preiskovanje vseh knjižničnih zbirk. Jezik je torej ključna perspektiva razvoja knjižničarstva in se kaže na petih tehnoloških ravneh:

- pragmatična raven – kulturni in družbeni vidiki ter konvencije,
- semantična raven – konceptualizacija,
- besedilna raven – identifikacija jezika in indeksiranje,
- simbolna raven – problemi kodifikacije,
- fizična raven – izgradnja in vzdrževanje mreže.

Globalna knjižnica bo večjezična, večkulturna in večpredstavnostna (multimedijska). Čakajo nas resne razprave o razmerju med lokalno in globalno razsežnostjo knjižničarstva, kot Damoklejev meč pa bo nad temi razpravami visel Google, ki ob pretiranem obotavljanju knjižničarjev lahko simbolizira tudi njihov umik v zgodovino.

Glede na odločilno vlogo večjezičnosti v razvoju Googlea mora knjižničarstvo budno spremljati tehnologijo večjezičnih slovarjev, avtomatskega (strojnega) prevajanja, večjezičnih iskalnikov, procesov lokalizacije programske opreme, izpolnjevanja vmesnikov itd. Temu je namenjen OLAC – Open Language Archives Community, ki zbira in organizira znanje o jezikih (Simons/Bird, 2003).

American Library Association (ALA) je leta 2007 sprejela Smernice za razvoj in uveljavitev večjezičnih zbirk in servisov, pri katerih izhaja iz odgovornosti knjižnic, da imajo vsi člani skupnosti enako raven knjižničnih servisov ne glede na etnično, kulturno

ali jezikovno poreklo. To ne sme biti kakšna dodatna storitev, ampak integralni del osnovne dejavnosti knjižnice. Knjižnica mora take smernice vgraditi v oblikovanje svoje zbirke (kriteriji selekcije, formati, bibliografski dostop, fizični dostop, vzdrževanje zbirke), v načrtovanje (kulturna raznolikost, program dejavnosti, večjezični informacijski in referenčni servis) in upoštevati pri zasedbi delovnih mest, ko je treba pritegniti govorce različnih jezikov v skupnosti (ALA, 2007).

VEČJEZIČNOST V SISTEMU COBISS IN PODOBNIH SISTEMIH

Pivec in Šercar (2007) navajata v članku, da se v regiji, ki jo zajema sistem COBISS, govori 8 jezikov in vsaj 10 "manjšinskih jezikov", v knjižnicah pa je ohranjenih še nekaj "mrtvih jezikov", kot so latinščina, grščina, starocerkvena slovanščina. Raznolike so tudi pisave, saj se piše v več verzijah latinice in cirilice, za potrebe katalogizacije pa knjižničarji potrebujejo tudi grško in arabsko pisavo.

Države, ki jih trenutno pokriva sistem COBISS v sklopu projekta COBISS.Net, so: Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Makedonija, Slovenija, Srbija, Kosovo in po novem tudi Albanija.

Jezikov pa je še precej več kot držav. Samo v Sloveniji je uradni jezik slovenščina, na področjih, kjer živita italijanska in madžarska narodna manjšina, pa še italijanščina in madžarščina. Letošnja izdaja romsko-slovenskega slovarja priča o tem, da tudi delež romsko govorečega prebivalstva ni zanemarljiv.

Za 87 % prebivalcev Slovenije je slovenščina materni jezik, za preostalih 13 % prebivalcev pa tuji jezik. Statistični podatki za leto 2011 pravijo tudi, da je 93 % odstotkov ljudi v starosti 18–69 let govorilo vsaj en tuji jezik. Iz grafičnega prikaza je razvidno, da gre pri tem v veliki večini za angleški jezik, sledi mu nemščina.

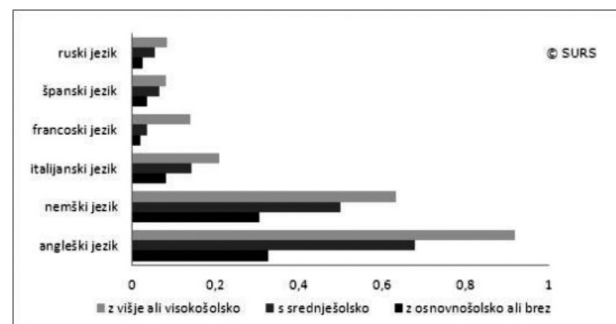

Tabela 3: Delež prebivalcev v starosti od 18 do 69 let po izobrazbi in znanju tujih jezikov (Vir: SURS, 2012)

V Bolgariji je uradni jezik bolgarščina, med manjšinske jezike pa sodita turški in romski jezik. V Srbiji je uradni jezik srbsčina, vendar govorijo tudi albanščino, romunščino, madžarščino, slovaščino, rusinščino, hrvaščino, ukrajinščino, bolgarščino, romščino, češčino, bosanščino in makedonščino. Albanščino govorijo tudi v Albaniji in na Kosovu. V Črni gori je uradni jezik črnogorski, vendar prebivalci govorijo tudi srbsko, albansko, bosansko in hrvaško. V Bosni in Hercegovini pa se poleg bosanskega govora še hrvaški in srbski jezik.

Uporaba jezikov v regiji je botrovala tudi odločitvi, da so programska oprema, vmesniki in uporabniška dokumentacija znotraj sistema COBISS v mreži COBISS.Net na voljo v več jezikih. Ekipa prevajalcev skrbi za prevod uporabniške opreme v šest jezikov (slovenski, angleški, srbski, makedonski, albanski in bolgarski). Priročniki za uporabo programske opreme se prevajajo v pet jezikov (slovenski, angleški, srbski, albanski in bolgarski). Spletne strani platforme COBISS.Net so prav tako dostopne v vseh uradnih jezikih držav, ki sodelujejo v tej mreži, vsebine pa so prilagojene vsaki državi posebej. Spletni katalog COBISS/OPAC je uporabnikom na voljo v slovenskem in angleškem jeziku, dostop do bolgarske in albanske bibliografske baze pa je možen tudi v bolgarskem in albanskem jeziku. Zanimiv je tudi porast jezikov, v katerih je objavljena spletna stran konference COBISS. Število jezikov je tako od leta 2003 (samo slovenski jezik) naraslo na šest (slovenski, angleški, srbski oz. črnogorski, makedonski, bolgarski in albanski) v letu 2011.

Če si na kratko ogledamo še nabor znakov COBISS, ki se uporabljajo pri vnosu bibliografskih podatkov in podatkov o zalogi v uporabniški opremi COBISS3, potem lahko vidimo, da za latinico vsebuje znake za 35 jezikov (albanski, beloruski, bolgarski, bosanski, češki, danski, dolnjelužiško srbski, esperanto, estonski, finski, francoski, furlanski, gornjelужиško srbski, hrvaški, islandski, italijanski, laponski, latvijski, litovski, lužiško srbski, madžarski, makedonski, nemški, norveški, poljski, portugalski, romunski, ruski, slovaški, slovenski, srbski, španski, švedski, turški in ukrajinski). Nabor znakov COBISS, prav tako opisan v priročniku za uporabnike programske opreme COBISS3/Katalogizacija, za cirilico vsebuje znake za sedem jezikov (beloruski, bolgarski, makedonski, rusinski, ruski, srbski in ukrajinski). Tukaj je treba omeniti, da so naštetni samo jeziki, ki v svojem naboru uporabljajo znake, ki niso del standardnega nabora (npr. angleškega jezika). (IZUM, 2012)

Največji spletni katalog z javnim dostopom na svetu, WorldCat, ki ga ustvarja in oskrbuje OCLC, se na svojih spletnih straneh ponaša s tem, da so podatki na voljo v več kot 470 jezikih in da vsebuje podatke iz 112 držav in teritorijev, njihova programska oprema za katalogizacijo

pa podpira arabsko, bengalsko, kitajsko in cirilično pisavo, poleg tega pa še devangari, grško, hebrejsko, japonsko, korejsko, tamilsko in tajsko, vsaka od teh pisav pa vključuje številne jezike. Njihovo orodje za iskanje WorldCat search pa ponuja iskanje v kar 30 jezikih.

Seveda se ponudba jezikov znotraj sistema COBISS s tem ne more primerjati, vendar pa COBISS kljub temu pomembno prispeva k ohranjanju večjezičnosti v zgodovinsko in kulturno zelo raznoliki regiji.

In če na koncu prosto povzamemo še misel Franka Smitha, da nas en jezik postavi na hodnik življenja, dva pa odpreta vsa vrata v njem, potem postane jasno, zakaj si bomo tudi v prihodnje prizadevali za čim večjo pokritost jezikov in čim boljše prevode tudi v sistemu COBISS.

Reference

- [1] ALA (2007). Guidelines for the Development and Promotion of Multilingual Collection and Services. Dostopno na: <http://www.ala.org/rusa/resources/guidelines/guidelmultilingual>.
- [2] Ching-chih Chen (2007). Delivery of Web-based multilingual digital collections and services to multicultural populations. IFLA Meeting in Durban, South Africa, August 18–24, 2007. Dostopno na: (<http://www.ifla.org/IV/ifla73/Programme2007.htm>).
- [3] Crystal, David (2002). Language Death. Cambridge: Cambridge University Press.
- [4] GG inc. (2010). Top Languages by GDP-2010. Dostopno na: <http://www.globalization-group.com/edge/2010/03/top-language-by-gdp/>.
- [5] Gibson, Maik (2012). Preserving the Heritage of Extinct or endangered Language. V: Vannini, L. and Le Crosniere, H. (ed.) NET.LANG. Towards the multilingual cyberspace. Caen: C&F Éditions.
- [6] G.P. (2012). Vsaj 21 evropskim jezikom grozi digitalno izumrtje. *DELO*, 28/9 2012.
- [7] He, Daqing, Oard, W.D., Plettenberg, L. (2006). Studying the Use of Interactive Multilingual Information Retrieval. SIGIR'06 Workshop, Seattle, August 11 2006. Washington: ACM.
- [8] IZUM (2012). COBISS3/Katalogizacija, V5.1-05: Priročnik za uporabnike.
- [9] Koehn, Ph. et al. (2009). Machine translation Systems for Europe. Machine Translation Summit XII. 2009, str. 65–72.
- [10] Krek, Simon (2011). Slovenski jezik v digitalni dobi. Dostopno na: <http://www.meta-net.eu/whitepapers/e-book/slovene.pdf>.
- [11] Leclerc, Jacques (2011). L'expansion des langues. V: L'aménagement linguistique dans le monde. Dostopno na: http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/languages/2vital_expansion.htm.
- [12] Le Crosnier Hervé (2012). Digital Libraries. V: Vannini, L. and Le Crosniere, H. (ed.) NET.LANG. Towards the multilingual cyberspace. Caen: C&F Éditions.
- [13] Mikami, Yoshiki & Kodama, Shigeaki (2012). Measuring linguistic Diversity on the Web. V: Vannini, L. and Le Crosniere,

- H. (ed.) NET.LANG. Towards the multilingual cyberspace. Caen: C&F Éditions.
- [14] Moseley, Christopher (2010). Atlas of the World's Languages in Danger. Paris: Unesco Publishing.
 - [15] Oustinoff, Michael (2012). English won't be the internet's lingua franca. V: Vannini, L. and Le Crosniere, H. (ed.) NET.LANG. Towards the multilingual cyberspace. Caen: C&F Éditions.
 - [16] Pivec, Franci (2008). Jeziki na internetu. *Stati inu obstatu*, 7–8 (okt.). 2008, str. 113–120.
 - [17] Pivec, Franci & Šercar, Trvrtko-Matija (2007). Vloga kulturnega konteksta pri nastajanju knjižničnih informacijskih sistemov v mreži COBISS.Net. *OZ*, 12 (4), 2007, str.206–21.
 - [18] Poncet, Éric (2012). Technological Innovation and Language Preservation. V: Vannini, L. and Le Crosniere, H. (ed.) NET.LANG. Towards the multilingual cyberspace. Caen: C&F Éditions.
 - [19] Prado, Daniel (2012). Language Presence in the Real World and Cyberspace. V: Vannini, L. and Le Crosniere, H. (ed.) NET.LANG. Towards the multilingual cyberspace. Caen: C&F Éditions.
 - [20] PRB (2006). World Population Data Sheet. Washington: Population Reference Bureau.
 - [21] Rayward, W. Boyd (1994). The International Federation for Information and Documentation (FID). V: Wayn, Wiegand and Davis (ur.) Encyclopedia of Library History. New York: Garland Press (290–294).
 - [22] Simons, G. and Bird, S. (2003). Building an Open Language Archives Community on the OAI foundation. *Library Hi Tech*, 21, str. 210–218.
 - [23] SURS – Statistični urad Republike Slovenije (2010). Izobraževanje odraslih po Anketi o izobraževanju odraslih 2007. Dostopno na: <http://www.stat.si/>.
 - [24] SURS – Statistični urad Republike Slovenije (2012). Evropski dan jezikov 2012. Dostopno na: <http://www.stat.si/>.
 - [25] Tillett, Barbara (2004). What is FRBR? A Conceptual Model for the Bibliographic Universe. Washington: Library of Congress.
 - [26] Topping, Suzanne (2000). Shortening the Translation Cycle at Eastman Kodak. V: Sprung, R.C. (ed.) Translating into Success: Cutting-Edge Strategies for Going Multilingual in a Global Age. Amsterdam: John Benjamins.
 - [27] UC – UNICODE Consortium (2010). The UNICODE Standard, Version 6.0.0. The UNICODE Consortium. Dostopno na: <http://www.unicode.org>.
 - [28] Unesco (2003). Recommendation Concerning the Promotion and Use of Multilingualism and Universal Access to Cyberspace. Paris: Unesco.

MOJA KNJIŽNIČARSKA ZGODBA

Kdo bi si mislil, da se bo moja življenjska pot tako prepletla s knjižnicami, saj vse do vstopa v šolo knjige skoraj nisem videl. Olimje, ki je moj rojstni kraj, je glede tega precej varljivo, saj si tamkajšnji pavlinski samostan vsi predstavljajo kot kakšno kulturno žarišče, ki mi ga skoraj zavidajo, ampak v mojem otroštvu je bila to zgolj davna zgodovina. Me je pa že takrat zanimalo, kaj skrivajo debeli zidovi samostana, a knjig tamkaj ni bilo več. Že dolgo se trudim, da bi bolje poskrbeli za cerkveno knjižno bogastvo in morda celo odkrili, kje so olimske knjige, od katerih so nekatere spisali tudi sami bratje pavlini iz Olimja.

Iz Olimja smo se preselili v Zagrad pri Celju, kjer v rudarskem okolju knjiga ni bila prav pogost pojav. V prvem razredu smo celo še pisali na tablico s kamenčkom in brisali s spužvo na vrhovi, a prvo čitanko smo le dobili in zaljubljen sem se vanjo, skoraj tako kot v mlado učiteljico Bornškovo. Verjetno smo imeli tudi šolsko knjižnico, saj je bilo v isti hiši učiteljske, ki ga je takrat vodil pomemben celjski organizator knjižničarstva, prof. Anton Aškerc. Vendar se te knjižnice ne spomnim.

Dobro pa se spomnim knjižne omare v Petrujevi "špajzi". To so bili edini sosedje, ki so premogli knjige, ki pa po odhodu Petra Petruja na študij arheologije v Ljubljano niso bile "v uporabi". Kar je bilo koristnega, je odnesel s seboj, ostale pa so tehnične knjige o rudarstvu, povezane s celjsko rudarsko šolo (!), ki jo je davno tega obiskoval Petrujev ata, ter dva nemška nepopolna leksikona, tiskana v gotici. In to "knjižnično gradivo" sem kot egiptovske hierogliffe trmasto razvozlaval in ga vsakič tolmačil na drug način. Čudovite vaje za fantazijo.

DRUŠTVENA KNJIŽNICA "SVOBODE"

Pri Steguju, kjer smo bivali, je domovalo tudi delavsko prosvetno društvo "Svoboda". Prežihov Voranc in France Bevk, ki sta zaporedoma načelovala tej vseslovenski organizaciji, sta v vsa društva, ki tega niso imela že iz predvojnega časa, pripeljala ljudske knjižnice, saj druge knjižnične mreže skoraj ni bilo. Lakerjev Mirko, ki je prevzel knjige za našo "Svobodo", me je komaj pismenega vzel za pomočnika in sva zlagala ter

zapisovala knjige, kakor sva vedela in znala. "Katalog" je bil zvezek z inventarnimi številkami, ki je bil pomemben zgolj zaradi vsakoletne društvene inventure in poročila za občni zbor, obiskovalci knjižnice pa zanj niso vedeli. Inventarno številko sva vpisovala v knjigo, etiket za na platnice pa ni bilo. Sem pa obilno "štemplal" po knjigah in jih tako označeval, kar je bilo moje najodgovornejše knjižničarsko opravilo. Najpomembnejši pa so bili natisnjeni rumeni izposojevalni kartoni za vsako knjigo, kamor je Mirko vnašal podatek o članu, ki si je knjigo izposodil. Ne vem, kje jih je Mirko nabavljal, so pa ti kartoni predstavljali najbolj sofisticirano knjižnično opremo. Nismo premogli knjižnih polic, ampak nekaj "rolo" omar. Knjige sva z Mirkom razporejala glede na frekvenco izposoje – iskane knjige so bile pri roki, nezanimive pa pod stropom ali na tleh.

Pojma nimam, od kod so knjige prišle – očitno je obstajalo neko zbirališče, kjer so imeli razdelilnik in so po njem razporejali tako rabljene kot nove knjige. Sami nismo ničesar kupovali. Imeli smo kakšnih 200 knjig, od tega številne dvojnice aktualnih političnih brošur, "vročega" branja zame (Karl May ipd.) pa skoraj nič. Otroških slikanic tedaj še ni bilo. Tudi kakšne privlačne periodike ni bilo, razen Ljudske pravice. Začetno zanimanje bralcev je naglo upadlo in so se raje postavili v dolgo vrsto v celjski mestni knjižnici nasproti pošte, kjer sem za "Celjske grofe danes in nikoli več" dobil čakalno številko sto. Z Mirkom sva sčasoma ostala sama v knjižnici, ki je zasedala predelano nekdanjo hladilnico Stegujeve restavracije. Zvest obiskovalec je bil Lončarjev Miha, upokojen belgijski rudar, ki je v Ljudski pravici iskal eno samo besedo – pokojnina – in če jo je našel, je začel preklinjati, da pišejo neumnosti. Kmalu sem ugotovil, da pri branju ne upošteva časopisnih stolpcev, zato so se mu napletale čudaške informacije. Jaz sem mu potem sicer lepo bral po stolpcih, pokojninskega sistema pa že takrat nisem niti malo razumel.

Rad sem čepel v "moji" knjižnici in sleherno knjigo prelistal od prve do zadnje strani, kar še vedno rad počnem. Ilustracije so bile redke, so pa bili zanimivi formati in vezave. Zgodovina vsezvezne komunistične partije (boljševikov), ki je menda sploh ne bi smelo biti in jo je imel

Mirko v predalu, je bila natisnjena na tankem "svilenem" papirju in ji je verjetno prav zaradi tega nekdo prihranil mletje. Knjige zbranih del slovenskih klasikov so bile debele in nedotaknjene. Ko sem jih odpiral, so še vedno dišale po tiskarni. Kakšne knjige so bile tudi neobrezane in sem imel nalogo, da jih "dokončam". Tujih knjig ni bilo in seveda mednje ne štejem Titovih spisov v srbohrvaščini.

Naši "svobodaši" knjižnice nikoli niso čisto posvojili in so imeli kup boljših idej za izrabo njene sobe. Mirko se je boril kot lev in na vse načine prirejal knjižnično statistiko, da je ovrget vse kritike o odvečnosti te društvene dejavnosti. Ampak ni bilo enostavno, saj sva morala v zimskih dneh tudi fizično braniti knjige, ko društveniki v dvorani niso imeli s čim podkuriti peči na žagovino in so prišli po kakšno "nepotrebno" knjigo. Pri očitno nedotaknjenih knjigah sva morala uporabiti tudi ideološke argumente, saj je šlo za "občutljive" avtorje in bi kurjenje npr. Marinkovih partijskih referatov povzročilo nepopisno afero, saj bi se zanesljivo našel kakšen prikriti "oznovec", ki bi stvar nesel naprej. Potem pa se je začela reorganizacija slovenskega knjižničarstva in nova mreža splošnih knjižnic je vsrkala neštete društvene in sindikalne knjižnice. Nekaj knjig naše knjižnice so odpeljali, nekaj so jih pustili in so se še nekaj let prekladale po društvenih prostorih, ampak knjižnice DPD "Svoboda" Zagrad je bilo konec in kot ljubiteljski knjižnični pomočnik nisem bil več potreben.

ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA V CELJSKI GROFIJI

Prisotnosti knjig sem se tako privadil, da me je v gimnaziji pot hitro zanesla na breg Savinje, kjer je v pritličju Celjske grofije in v simbiozi z muzejem delovala Študijska knjižnica. Čitalnica je bila v isti sobi z izposojno in ob stenah je bila vsa referenčna literatura, ki so jo premogli, pa še marsikaj od periodike. Samo roko si stegnil, pa si imel na mizi zanimivo branje. Ob prevladujočih študentih in upokojenih prosvetarjih sem bil najmlajši redni uporabnik čitalnice, ki sem tam prebil cele dopoldneve, ker sem imel popoldanski pouk. Ko sem si sčasoma pridobil v posest eno od obeh miz pri oknu s pogledom na Savinjo, so postale ure v študijski knjižnici lepši del mojega vsakdana.

Ne vem, ali je takrat v knjižnici delalo kaj več kot troje ljudi; Vlado Novak jo je vodil, Janez Žmavc pa je bil glavni v čitalnici. In bila je še neka prijazna tovarišica, ki je nenehno prenašala kupe knjig. Z vsemi smo imeli bralci zelo neposredne odnose in so nas imeli na podlagi knjig, ki smo jih brali, dobro "prečitane". Študenti so gulili skripta, predvsem pa strastno kadili – poleti pod arkadami, pozimi pa na hodniku. Celjski razumniki so imeli kupe gradiva, pretežno vezane stare časopise,

zložene na svojih stalnih mestih. Jaz pa sem sodil med tiste, ki niso točno vedeli, kaj na berejo, bral sem vse, da le ni bilo povezano s šolsko snovjo. Hitro sem postal tarča blagohotnega usmerjanja ali "do uporabnika prijaznega knjižničarstva". Tako Novak in še posebej Žmavc sta bila "gledališčnika" in sta zaznala, da nekaj mešetarim prav na njunem področju. V maturitetnem letniku smo se sošolci odločili, da bomo uprizorili gledališko igro, saj smo že prej igrali kratke skeče in Novak me je napotil na Prosvetni servis po Kosmačev prevod "Srečnih dni" Cloude-Andréeja Pugeta, ki je bila nekaj let nazaj "kulturna predstava" prezgodaj umrle Julije Starič. S kar lepim uspehom smo jo odigrali v "moji" zagrajski "Svobodi".

Po odhodu na študij v Ljubljano sem si seveda našel drugo knjižnico, me je pa razvoj celjske študijske knjižnice vedno zanimal, tako v času, ko je arhitekt Jure Sadar, brat sošolke Alenke, projektiral prizidek h "grofiji", kot kasneje, ko je pod direktorsko roko nedavno preminulega Branka Goropevske zrasla nova moderna knjižnica.

ODGOVORNOST ZA ZNAMENITO "FILOZOFSKO KNJIŽNICO"

Na študij filozofije v Ljubljano sem prišel brez štipendije, vendar sta me rešila dva "dobrotnika" – Beno Zupančič, ki je bil takrat "minister", in akademik Boris Majer, ki je bil predstojnik filozofskega oddelka. Prvi mi je podelil štipendijo, drugi pa mi je ponudil mesto skromno honoriranega pomožnega sodelavca, t. i. demonstratorja, kakršne so izbirali med študenti zaključnega letnika. Ker sem bil bruc, nesposoben za pomoč v študijskem procesu, mi je dodelil vodenje knjižnice.

Po zaslugi Ane Juvančič-Mehle danes vemo, da se v tej knjižnici skriva izjemen zaklad – t. i. Meinongova knjižnica. Alexius Meinong je bil pomemben evropski filozof in učitelj Franceta Vebra na graški univerzi. Veber je nekako zbral sredstva, da je nekaj mesecev po Meinongovi smrti novembra 1920 od dedičev odkupil njegovo zasebno knjižnico. Šlo je za zbirko kakšnih 2.500 knjig s področja duhovnih ved, ki bi lahko predstavljala znamenitost ljubljanskega filozofskega študija. Za zgled bi lahko služila poteza celovške univerze, ki je pred leti odkupila Popperjevo knjižnico in jo zelo uspešno promovira. V začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja sem od profesorjev, med katerimi je bila tudi še Alma Sodnikova, seveda slišal, kaj predstavljajo stare knjige, pomešane z drugimi na knjižnih policah, širše obrazložitve bi pa zahtevale omembo Franceta Vebra, kar takrat ni bilo priporočljivo. Danes je Meinongova knjižnica arhivski fond, ločen od preostalega knjižničnega gradiva, katalog zanj v knjižni obliki pa je v letih 1998/99 izdelala Ana Juvančič-Mehle.

V tej filozofski knjižnici sem leta 1963 dobil staro pisalno mizo, v kateri sem našel celo neke Pučnikove nepomembne papirje, ki so v njej ostali iz leta 1958, ko so ga imenovali za asistenta, in 1959, ko so ga obsodili na devet let zapora. Kakšnih posebnih navodil za vodenje knjižnice nisem dobil in so mi bile dotedanje "knjižničarske izkušnje" zelo dobrodošle. Kataloga ni bilo, pač pa le inventarna knjiga, v katero sem vpisoval novo gradivo. Tega niti ni bilo tako malo, saj so redno prihajale "knjige na ogled", ki smo jih kupovali po presoji učiteljev in odobritvi fakultetnega tajnika Piška. Od časa do časa so me z naročili poslali v knjigarno tuje literature, ki jo je Državna založba imela v Kozolcu. Zavedal sem se, da je moja najodgovornejša naloga izposoja in sem zvesto beležil kroženje gradiva. Na srečo so bili študenti maloštevilni, pa še med njimi niso bili prav vsi zaljubljeni v branje knjig. Nekateri so se z zapiski predavanj prebili prav do doktoratov, potem pa so jih še objavili kot izvirne knjige.

Veliko sem razmišljal o tem, da bi vendarle morali popisati vse knjige in sem si izmišljal različne obrazce, na katerih bi to izpeljal. Dotedanje brskanje po knjižničnih katalogih mi namreč ni zapustilo vtisa, da so zapisi na listkih povsem enoviti in celo predpisani. Bil sem že zelo blizu temu, da bi "izumil" knjižničarstvo. Silno sem se zagnal in neumorno pisal listke, ne le podnevi, pač pa tudi preko noči. Bilo je kar strašljivo opolnoči hoditi po ogromni stavbi, v katero sem se pustil zakleniti. Ampak, kupček listkov, na katere sem po svoji zamisli zapisoval podatke o knjigah, se ni in ni hotel zvišati. Kar naprej sem bil pri najnižji knjižni polici v prvi omari. Ne vem, od kod se mi je po nekaj tednih "prikradla" v roke univerzalna decimalna klasifikacija, s katero se kot filozof nikakor nisem strinjal, toda nisem našel nikogar, ki bi se hotel o tem z mano prepirati. Celó do Mirka Rupla v NUK-u sem prišel, a z neko kulturniško pretvezo v imenu študentskega "Kluba 63", za "uničujočo kritiko" UDK mi je pa potem zmanjkalo časa (morda tudi poguma?) v njegovi monumentalni pisarni. Začel sem vse bolj dvomiti v svoje početje in končno odstopil od velikega načrta. Po letu dni pa se je iztekel tudi moj demonstratorski staž in "gospodarsko reformo" je spremljalo varčevanje.

KNJIŽNICA V ŠTUDENTSKEM NASELJU

Moja prva zaposlitev je bila upravnik Študentskega naselja pod Rožnikom. Nisem bil "glavni", ker smo imeli še direktorja, bil pa sem v vseh pogledih sogovornik stanovalcev. Sam sem več let prebival v naselju in pogrešal marsikaj, kar sem imel kot upravnik priložnost popraviti. Takoj smo ustanovili kulturno društvo "Forum", študentom ALU smo naredili galerijo in na zelenici postavili prvo skulpturo iz makedonskega marmorja, imeli smo javne tribune v veliki jedilnici itd. Najbolj pa me je mučilo, da ni bilo knjižnice.

Študentsko naselje so projektirali študenti arhitekture v Ravnikarjevem ateljeju in bilo je prijetno na pogled. Za jugoslovanski partijski kongres leta 1958 so ga še polepšali, a za skupne prostore niso poskrbeli: ni bilo športnih objektov, kulturne dvorane in tudi ne knjižnice. Ta bi bila še posebej dobrodošla, saj v študentskih sobah ni bilo mogoče zmeraj uskladiti študijskega ritma. Predvsem je bila potrebna čitalnica. In zanjo smo našli možnost v kletnih prostorih, ki so bili v petem bloku kar obsežni. Nabavili smo običajno šolsko pohištvo, zelo pomembne pa so bile v kleti namizne luči, kar nam je za razumno ceno rešil pasar Pirnat s Prul.

Knjig ni bilo, smo pa naročili nekaj periodike. Stanovalci so takrat opravljali redna dežurstva v vratarnici in v domeno "dežurnega" je spadala tudi "knjižnica". Vsekakor smo imeli resne namene sčasoma vzpostaviti primerno knjižnično službo, kar pa se ni nikoli uresničilo. Namesto tega se je "knjižnica" spremenila v "učilnico" in postala znana kot "podmornica", v kateri se je vse manj študiralo in vse pogosteje veseljačilo. Leta 1968 bi zagotovo uspeli z zahtevo po knjižnici, pa so si študentje bolj želeli minigolf. Se je pa takrat namesto knjižnice v kleti VI. bloka naselil Radio Študent, ki je takoj postal glavna atrakcija.

NOVA UNIVERZITETNA KNJIŽNICA MARIBOR

Leta 1970 sem nastopil službo pomočnika glavnega tajnika Združenja visokošolskih zavodov v Mariboru (ZVZ), zadolženega za razvojna vprašanja in že pred tem sta me Vladimir Bračič in Janko Kuster v Slovenski Bistrici, kjer sem služil vojsko, založila z gradivom za pripravo razvojnega načrta 1970–1975. Ne le, da smo v tem dokumentu prvič objavili namero o ustanovitvi druge univerze, ampak smo tudi deklarirali koncept centralne vloge univerzitetne knjižnice. Sočasno s sprejetjem tega dokumenta je Študijska knjižnica Maribor postala sestavni del Združenja visokošolskih zavodov, sam pa sem postal njegov zastopnik v knjižničnem svetu. Neposredno za tem sva z Bračičem spisala Zasnovo PUM – Projekta Univerze Maribor, za katerega je Ludvik Zajc s strani šolskih oblasti zagotovil tudi financiranje. Eno od izhodišč zasnove druge univerze, ki se je meni zdelo še posebej pomembno, je bilo izogibanje pomanjkljivosti, ki so obremenjevale razvoj ljubljanske univerze in med njimi je bila slaba vraščenost njene univerzitetne knjižnice v študijski in raziskovalni proces.

Ključni ljudje v Mariboru, še posebej pa direktor študijske knjižnice Bruno Hartman, so posvojili zamisel, da je treba univerzo zgraditi okoli njene centralne knjižnice. Zato je študiji o razvoju univerzitetne knjižnice, ki jo je zastavil Hartman, pripadlo zelo

vidno mesto v PUM-u. Obširen elaborat je temeljil na primerjalni analizi novogradenj akademskih knjižnic po svetu, s poudarkom na sodobnem knjižničarstvu, v katerem se je začela pojavljati računalniška tehnologija. Ta je bila tudi sicer predmet poglobljenih obravnav v okviru PUM-a in mariborska univerza naj bi stavila na informatiko kot svojo komparativno prednost. Bruno Stiglic je na računalniku IBM 1130 že avtomatiziral vpis študentov in vrsto statističnih obdelav, pomembnih za upravljanje univerze. Še iz časov, ko smo v Ljubljani provocirali z drugačno univerzo, sem nosil s seboj elaborat ameriške Nacionalne znanstvene fundacije (National Science Foundation) "Sistemi za merjenje in poročanje o virih in aktivnostih kolidžev in univerz", po katerem smo tudi mi predvideli razvoj podatkovnih bank in med njimi je bila tudi bibliografska banka. In še preden smo lahko kupili prvi univerzitetni računalnik, smo v začetku sedemdesetih že ustanovili računalniški center, ki je pod vodstvom prof. Milana Kaca proučeval različne možnosti uporabe nove tehnologije v visokem šolstvu. V to je bila vključena tudi centralna knjižnica kot ena najpomembnejših podatkovnih bank, ki naj bi se na gosto prepletala s študijskim in raziskovalnim procesom. Res smo malce "blefirali", ko smo izdali celo dve ciklostirani brošuri Računalniškega centra ZVZ, vendar z opravičljivim namenom, da si odpremo prostor za inovativne razmisleke o univerzi.

Mariborski "okraj", ki je igral odločilno vlogo pri nastajanju visokega šolstva, je že v začetku šestdesetih let naložil Zavodu za urbanizem proučitev prostorskih vprašanj, v kar je bila všteta tudi umestitev nove knjižnice. O tem je največ razmišljal Branko Kocmut, ki si je knjižnico že takoj zamislil na mestu, kjer danes stoji, čeprav so obstajali še drugi predlogi. Z njeno izgradnjo pa se Ljubljani ni nikamor mudilo in tudi knjižnica sama po izgradnji skladišč na Prešernovi ni čutila prehude potrebe po novih prostorih. V okviru PUM-a pa so se razprave o prostorski zasnovi univerze močno intenzivirale, še posebej, ko se je na naše povabilo k sodelovanju kljub prevladujoči rezerviranosti ljubljanske univerze odzval profesor Edo Ravnikar. Prišel je v Maribor in z gručo arhitektov obhodil mesto ter potrdil Kocmutovo prepričanje, da je palača Hranilnice na Slomškovem trgu edina prava lokacija za "glavno univerzo", s čimer je bilo rešeno tudi vprašanje centralne knjižnice. Ravnikar je nato angažiral svoje najboljše študente (npr.: Gabrijelčič, Vodopivec, Kikerjeva, Reichenberg, Koželj), da so preizkusili različne variante zazidave univerzitetne knjižnice in nekateri so o tem napisali tudi svoje diplome.

Denarja za gradnjo knjižnice vsa sedemdeseta leta prejšnjega stoletja ni bilo, smo pa v Mariboru poskrbeli, da je bila lokacija pripravljena in bi lahko stroji vsak trenutek zaropotali. Ko je bil sredi osemdesetih let sprejet

zakon o ključnih investicijah v kulturi, v katerem sta bili navedeni tudi ljubljanska in mariborska univerzitetna knjižnica, je dr. Frlec, podpredsednik vlade, v rekordnem času dobil na mizo kompletno projektno dokumentacijo Branka Kocmuta za Univerzitetno knjižnico Maribor. S prodajo stare knjižnice smo zagotovili tudi zahtevanih 25 odstotkov lastnega deleža. Gradnja je potekala v neprijaznih časih naraščajoče inflacije in bile so potrebne sprotne mesečne revalorizacije namenske prispevne stopnje, da je financiranje teklo brez zastojev. To je bila ena od mojih skrbi, saj sem bil v tistem času pristojni "minister" v Šinigojevi vladi. Dušan Kidrič je na Zavodu za plan preračunaval stopnjo, Frlec pa jo je potrjeval. Tega danes sploh nima smisla razlagati, ker je bilo zapleteno do absurda, ob tem pa odločilno, da je v Mariboru zrasla UKM.

Čeprav bi UKM lahko upravičeno nekoč nosila ime Bruna Hartmana, je treba poudariti, da je bilo v knjižnici še nekaj ljudi, ki so aktivno podpirali njegove vizije. Zagotovo sta bili to pokojni Zlata Kert in Breda Filo, bibliotekarki modernih nazorov. Ob tem pa se je zgodilo še nekaj čisto posebnega: že omenjeni univerzitetni računalniški center se je sčasoma odlično opremil in v prvi polovici osemdesetih let tudi kadrovsko okrepil, kot sestavni del centralnih univerzitetnih služb (rektorata) pa je dobil nalogo, da se vključi v informatizacijo knjižničnih funkcij nove UKM. Leta 1984 je nastal prvi elektronski kataložni zapis monografije Aleksandre Kornhauser (ID=6524417). Kmalu za tem je bila UKM prva jugoslovanska knjižnica z avtomatizirano izposajo. Tako je ne le Maribor, ampak tudi Slovenija dobila razvojni center za avtomatizacijo knjižnic, kakršnega Jugoslavija še ni imela in so bili redki tudi v Evropi. Kot takratni glavni tajnik UM sem v tem videl uresničevanje vizije iz PUM-a o tehnološko najsodobnejši jugoslovanski univerzi.

Še nekaj moram dodati: Ko se je Bruno Hartman odločil za upokožitev, me je povabil na pogovor, na katerem mi je skupaj z vodstvenimi sodelavci predlagal, da bi se prijavil na njegovo mesto. V trenutku se mi je izrisala precej drugačna življenjska pot od dotedanje, takšna, kakršno sem si zmeraj želel. Vendar je bil to čas usodnih družbenih sprememb, ko sem že močno zagrizel v mnoge odločilne naloge. Ni šlo zgolj za službo, ampak za poslanstvo, ki mi je bilo tovariško zaupano in se mu nisem smel izneveriti. Vedel sem, da se odrekam neponovljivemu privilegiju nasledstva izjemnih ljudi, ki so imeli na skrbi mariborsko knjižničarstvo. Usoda mi tega preprosto ni naklonila in moral sem vztrajati v nevhvaležnih in tveganih političnih sferah, kar je bila nikoli priznana žrtev. Takrat sem bil najbližje temu, da postanem pravi knjižničar.

KNJIŽNICA PAM

V času graditve, preselitve in ustalitve nove Pedagoške akademije Maribor sem bil njen predavatelj in prodekan. Ob izjemnem dekanu Viljemu Brumcu sem pomagal pri dogovorjenih zadevah, med katerimi mi je bila posebej pri srcu postavitev pedagoške knjižnice. Takoj smo se odločili, da mora knjižnica podpreti nagel razvoj didaktike in metodik s tem, da uredi mediateko. Takratno vodjo knjižnice, nedavno preminulo Sonjo Marič, je novost upravičeno skrbela, saj v Sloveniji tedaj ni bilo vzorov, po katerih bi se ravnali. Toda po drugi strani je bilo vzpostavljane nove funkcije knjižnice vznemirljiva stvar, saj nikakor ni šlo zgolj za drugačno knjižnično gradivo, ampak za kompleksno knjižnično storitev, skrbno prilagojeno uporabnikom. Bodoči učitelji morajo namreč opraviti številne nastope "v živo" in morajo priti pred učence z dobro pripravljenimi in medijsko podprtimi šolskimi urami, o kakršnih berejo v strokovnih knjigah, mediateka pa jim mora ponuditi čim boljše gradivo.

Ob preselitvi v novo zgradbo leta 1977 je pedagoška knjižnica ponudila najbolj univerzalen prost dostop do gradiva, pri čemer je treba upoštevati, da ima poleg centralne univerzitetne knjižnice najboljše zbirke. Ta zbirka je tudi najbolj raznovrstna glede na znanstvene discipline in zahtevnost besedil, zato je bila postavitev gradiva težavna naloga. Ob tem pa je bilo treba v katalogu knjižnice zapolniti velike vrzeli iz preteklosti. Knjižničarke so opravile garaško delo.

Moja skrita želja je bila, da bi ob 50-letnici njene ustanovitve (1927–1977) obnovili knjižnico Pedagoške centrale Maribor. To je bila med obema vojnama mednarodno odmevna raziskovalna in razvojna institucija, ki je ob neverjetni predanosti odličnih teoretikov in praktikov pripeljala slovensko pedagoško prakso v evropski vrh. Že takrat so jo odrivali, niso ji pripisali pravega pomena v povojnem času in še zmeraj je tako. Bogata strokovna knjižnica je bila velika opora ambicioznim učiteljem in bi lahko dobro predstavljala redek podvig slovenske pedagoške inovativnosti. Fond skoraj 10.000 skrbno odbranih virov je odlično dokumentiral izjemen podvig slovenskega učiteljstva, ki je zrasel iz avtonomne pobude in lastnih sredstev nikoli primerno plačanih učiteljev. Vsi so vedeli, da gre za najcelovitejšo specialno pedagoško knjižnico tedanje Jugoslavije in tudi v mednarodnem merilu jih ni bilo mnogo, ki bi ji bile primerljive. Po vojni se je prizadevni Ivan Kreft sicer pobrigal, da se je del izjemne zbirke vrnil iz Gradca v Maribor, a ker je Pedagoška centrala zamrla, knjižnica ni imela več pravega skrbnika in kar je ostalo, je Pedagoško društvo, ki je z njo upravljalo, leta 1968 iz nejasnih razlogov prepustilo

mariborski Študijski knjižnici, kjer so specialno zbirko razformirali. Nihče ne ve povedati, kakšni razlogi so jih prepričali, da knjižnice Pedagoške centrale niso prenesli na Pedagoško akademijo, kjer bi jo izrecno potrebovali. V novi Pedagoški akademiji se je ponujal prostor za poučno postavitev, vendar se je hitro pokazalo pomanjkanje pripravljenosti, časa in energije, da bi tako zamisel izpeljali, a bi bilo še zmeraj vredno. Če tega ne bo naredila današnja Miklošičeva knjižnica s podporo Pedagoške fakultete, ne bo nihče in v pozabo bo utonil zgled, ki bi lahko spodbujal k podobnim projektom, kot je bila Pedagoška centrala.

TO PA ŠE NI VSE

Nisem zapisal vsega, kar me veže na knjižničarstvo in naj samo naštejem še nekaj svojih knjižničarskih prizadevanj, ki kažejo, da sem se morda rodil v znamenju knjižnega molja (ne vem, ali tako znamenje obstaja, ker ne dam nič na horoskope):

- Bil sem član žal neuspešnega gradbenega odbora pri CTK, ki ga je vodil Mikuž in smo bili nekajkrat že čisto blizu cilja, a ljubljanska univerza je res zakleta, ko gre za izgradnjo knjižnic. Sta mi pa ravnateljica Šlajpahova in gimnastični prijatelj Kokole povrnila vložen trud, ko sta me po političnem pregonu leta 1968 skrila v skladišču in tako sem v kasnejši ameriški ambasadi napisal svojo diplom o mladem Marxu. Tisto o nesrečnih gradnjah knjižnic v Ljubljani pa se mi je ponovilo tudi štirideset let kasneje, ko sem vodil svet NUK-a in so se nam zapovrstjo sfizile vse investicijske konstrukcije.
- Kot društvenik sem v Zvezi kulturno prosvetnih organizacij več let sodeloval pri koordinaciji z Zvezo delavskih univerz in splošnimi knjižnicami, med katerimi se je prepletalo nešteto skupnih akcij in kjer sem spoznal Ančko Korže, Slavka Bohanca, Ignaca Kamenika, Tilko Blaha, Marjana Laha in druge.
- Ko je napočilo usmerjeno izobraževanje, smo z Jožetom Humarjem in Dorom Hvalico naredili kulturološki program, v okviru katerega je bilo tudi knjižničarstvo, in marsikdo je prav po tej poti prišel v knjižničarski poklic.
- Profesor Jože Spanring je že v šestdesetih letih zbudil moje zanimanje za INDOK in čeprav včasih bolj na rahlo, sem z dokumentalisti/informatiki povezan že dolga desetletja. Spoznal in sodeloval sem z izjemno zavzetimi ljudmi – Meliharjevo, Guštinom, Levovnikovo, Kokoletom, seveda mojim bližnjim Dušanom Pivcem in največ z dr. Kornhauserjevo. Pripadal sem tistim, ki so iskali načine sodelovanja namesto prepirov med dokumentalisti, knjižničarji in računalničarji. Prav zanimanje za INDOK me je pripeljalo tudi v stik z enim najbolj vizionarskih

ljudi, kar sem jih kdaj srečal, Zagrebčanom Božom Težakom, utemeljiteljem informacijskih znanosti.

- Skupno pisanje zgodovine študentskega gibanja s Petrom Vodopivcem ob 50-letnici ljubljanske univerze me je prepričalo o potrebnosti univerzitetnega arhiva, zato sem bil vnet podpornik Ane Benedetičeve, ki je tak arhiv zasnovala v Ljubljani, sam pa sem shranil prve papirje v improviziran arhiv Združenja visokošolskih zavodov v kleti Krekove 2. Univerza je zame tudi institucija kulturnega spomina in če nima skrbno vodenega arhiva, je z njo nekaj narobe. Na najboljših univerzah sta univerzitetna knjižnica in univerzitetni arhiv neločljivi zadevi.
- Kmalu bo minilo dve desetletji, kar delam v IZUM-u, kar je zgodba zase in je tukaj ne bom popisoval. Sem pa v vsem tem času rad pogledal na naše delovanje z druge – knjižnične strani. Posebej so me zanimale šolske knjižnice, ki sem jih prepričal (?), da so se lotile svoje bogate zgodovine. Tako državne kot cerkvene oblasti sem vneto nagovarjal, da bi podprli celovito ureditev samostanskih knjižnic, ki sem si jih ogledal s priporočilom mojega soimenjaka in prijatelja, mariborskega frančiškanskega gvardijana Francija Pivca in se prepričal o njihovem izjemnem bogastvu. Navduševal sem se ob uspešnem delovanju zamejskih knjižnic, še posebej vodilnih – celovške in tržaške študijske knjižnice. In seveda skrbno spremljam razvoj knjižničarstva v smeri digitalnih knjižnic.

Imam se za aktivista v boju proti entropiji, ki se pojavi v tistem trenutku, ko znanja prejšnjih generacij ne znamo več prenesti na nove generacije in je treba na novo odkrivati že odkrito. To se dogaja, ker je eksplicitno znanje neurejeno ali napačno urejeno in ker vseobsežno implicitno – tacitno znanje sploh ni kodirano, čeprav razpolagamo z učinkovito tehnologijo za njegovo zapisovanje. Iz tega izhajata dve bistveni nalogi knjižničarstva prihodnosti – indeksiranje eksplicitnega znanja in zapisovanje tacitnega znanja, medtem ko se sama manipulacija z informacijami in dokumenti vse bolj avtomatizira.

Mojo knjižničarsko zgodbo sem popisal in jo objavljam kot spodbudo drugim, da bi s svojimi knjižničarskimi kurikuli obogatili našo "kroniko", ki je nastala prav s tem namenom.

Franci Pivec

KONFERENCA IFLA 2012

Konferenca IFLA 2012 z naslovom *Libraries create now! Inspiring ... surprising ... empowering* je potekala v Helsinkih od 11. do 17. avgusta 2012. V okviru otvoritvene slovesnosti je po nastopu domačinov in predsednice IFLE, Ingrid Parent, vabljen predavanje imela profesorica Helena Ranta, specialistka za forenzične medicinske preiskave. V kontekstu kulturne dediščine narodov je predstavila primere sovražnega uničevanja kulturne dediščine v povezavi z genocidom, med drugim tudi primere iz naše regije med vojnami v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu.

KATALOGIZACIJA

O novih katalogizacijskih pravilih RDA ni bilo nobenega prispevka, so pa bila pravila omenjena v vseh predstavitvah, ki so se kakor koli nanašale na bibliografsko področje.

Prvi prispevek je obravnaval prepad med uporabniki in katalogizacijo (The Gap between Users and Cataloging). Avtorici sta predstavili rezultate raziskave na osnovi ankete, ki je bila opravljena na Kitajskem, v univerzitetni knjižnici Nanking. Podatki kažejo na težave pri postopku obdelave gradiva, saj povratne informacije uporabnikov nimajo vpliva na postopke obdelave gradiva. Uporabniki želijo sodelovati, vendar obstoječi knjižnični sistem tega ne omogoča. Avtorici predlagata preoblikovanje knjižničnega sistema, ki bo temeljil na uporabniško naravnani arhitekturi.

Naslednji prispevek je obravnaval metapodatke in nivoje opisa (Metadata with Levels of Description: New Challenges to Catalogers and Metadata Librarians). Zaradi vedno večjega obsega e-virov narašča potreba po dodatnih nivojih opisa, npr. pri e-knjigi opis za poglavje, opis za posamezno stran itd., kar zahteva veliko tesnejše sodelovanje med uporabniki univerzitetnih knjižnic, domenskimi strokovnjaki in knjižničarji.

V tretjem prispevku (Digital services in a new digital library – new ways of presenting the library catalogue) so avtorice predstavile izkušnje ob projektu avtomatske frbrizacije podatkov in njihove pretvorbe v format RDF, ki je bil narejen na vzorcu 908 bibliografskih zapisov v

formatu MARC za dela dveh norveških avtorjev – Knuta Hamsuna in Pera Pettersona. Rezultati avtomatske pretvorbe so bili slabi, zato so bili potrebni številni ročni popravki in dopolnitve. Problem so predvsem manjkajoči in pomanjkljivi podatki v zapisih ter nedosledne prakse katalogizacije. Največ dela je bilo s popravki podatkov v naslovih, še posebej v zapisih za prevedena dela. Za določitev pravil za popravljanje in za samo popravljanje zapisov za dva avtorja so porabili približno 60 ur. Rezultat avtomatske frbrizacije je bilo 149 del avtorja Knuta Hamsuna, ki se je po ročnih popravkih zmanjšalo na 84; ter 14 del avtorja Pera Pettersona, ki se je po ročnih popravkih povečalo na 41 del. Po opravljenih ročnih popravkih se je število del, z eno izjemo, ujemalo s številom del omenjenih dveh avtorjev v nacionalni bibliografiji. Projekt bodo nadaljevali v smer pretvorbe podatkov v RDF in povezanih podatkov (angl. *linked data*).

UNIMARC

Prispevek dveh predstavnic nacionalne knjižnice Portugalske (UNIMARC – Understanding the past to envision future) je prikaz razvoja formata od njegovih začetkov (prvega priročnika leta 1983) do tretje izdaje leta 2008 na osnovi števila polj in podpolj v posameznih izdajah. Pregled je podan tudi po blokih formata in po vrsti gradiva (vira). Število polj je naraslo s 115 na 193, število podpolj pa s 337 na 1.791. V času od leta 1991 do marca 2012 so prejeli 384 predlogov za dopolnitve (od tega so jih 227 sprejeli, 106 zavrnili, 1 je v postopku), in sicer največ iz Francije, Italije, Velike Britanije, Rusije, Hrvaške in Portugalske. Posebej je podan tudi številčni prikaz dopolnitev, ki se nanašajo na podporo modeloma FRBR in FRAD.

Trije avtorji so predstavili raziskavo o funkcionalnosti bibliografskih zapisov v formatu IRANMARC iz nacionalne bibliografije Irana (The Functionality of Bibliographic Records of IRANMARC Based on Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) for Monographs), ki so jo izvedli na vzorcu 384 zapisov za monografske publikacije. Ugotovili so, da se funkcionalnost zapisov (po modelu FRBR) nanaša na uporabniško zahtevo "poišči" (*find*, 78,62 %) in najmanj

na uporabniško zahtevo "izberi" (*select*, 63,73 %), ob tem pa se večina nanaša na raven pojavne oblike (81,28 %). Stopnja prekrivanja polj v bibliografskih zapisih z atributi FRBR je 87,5 %, če upoštevamo izpolnjenost polj, pa le 57,61 %.

Prispevek štirih avtorjev iz Anglije (Linked Data for Libraries: Benefits of a Conceptual Shift from Library-Specific Record Structures to RDF-based Data Models) govori o prednostih prehoda na podatkovne modele, zasnovane na pravilih, modelih in principih RDA, FRBR, povezanih podatkov in RDF. Knjižnicam in agencijam za standardizacijo predlagajo uporabo možnosti, ki jih ponujajo ti novi tehnološki trendi.

Sekcijo sta zaključila predstavnika Kongresne knjižnice, ki sta poročala o iniciativi Kongresne knjižnice na področju bibliografskega ogrodja (Library of Congress Bibliographic Framework Initiative – update). Pobuda za iniciativo, ki jo je sprožila Kongresna knjižnica, je prišla s strani delovne skupine za prihodnost bibliografske kontrole leta 2008, ter knjižnic, ki so sodelovale v procesu testiranja novih katalogizacijskih pravil RDA leta 2011. Format MARC, ki je preko 40 let dobro služil potrebam za shranjevanje in izmenjavo bibliografskih in drugih podatkov v knjižnicah, ne ustreza več novim tehnološkim zmožnostim in zavira nadaljnji razvoj. Na samem začetku se je pokazalo, da bosta potrebni dve skupini strokovnjakov: svetovalci za konceptualna vprašanja in tehnični strokovnjaki. Glede na ogromno količino podatkov v formatu MARC ter številne knjižnične sisteme in knjižnice, ki ga uporabljajo, bo prehod na "nekaj novega" zelo težak, postopen in dolgotrajen. Projekt vzpostavitve novega bibliografskega ogrodja bo temeljil na spletnem okolju, načelih povezanih podatkov in na RDF kot osnovnem modelu. Kongresna knjižnica je sklenila pogodbo s podjetjem Zepheira, ki bo sodelovalo pri pretvorbi formata MARC 21 v model povezanih podatkov in pripravi programskih prototipov, ki bodo osnova za nadaljnje dogovarjanje in odločanje. Razvojno skupino vodi Eric Miller, ki je vodil iniciativo semantičnega spleta v okviru W3C, obenem pa ima tudi izkušnje pri razvoju standardov za področje knjižnične in informacijske znanosti. Za transparentnost postopkov ter za vključevanje in sodelovanje relevantnih institucij, strokovnih skupin, knjižnic in knjižničarjev bo skrbela Kongresna knjižnica.

REFERENČNI SERVISI

Avtorji prispevkov so obravnavali vprašanje potrebe generacije Google po storitvah knjižničarjev. Predstavnica Mestne knjižnice Helsinki je predstavila referenčni servis njihove knjižnice, ki deluje od leta 2001 in beleži preko milijon obiskov spletne strani letno,

vključuje pa se tudi v program lokalne radijske postaje. V zadnjih dveh letih obisk upada, tako da letos načrtujejo prenovu servisa.

Avtorja z dveh univerz v Hongkongu sta primerjala upadanje referenčnih transakcij v različnih okoljih. Njun predlog je, naj knjižničarji svoja prizadevanja pomagati študentom pri iskanju informacij usmerijo k poučevanju študentov, kako te informacije ovrednotiti in uporabljati. Študentje so relativno večji iskanja informacij, vendar ne vedo, da bi jim knjižničarji lahko pomagali pri ocenjevanju in uporabi teh informacij.

Predstavnici univerzitetne knjižnice iz Švedske sta predstavili referenčne aktivnosti njihove knjižnice, ki ima ob obsežni fizični zbirki gradiva tudi dostop do številnih e-virov (npr. dostop do preko 350.000 e-knjig). Poudarek referenčnega servisa je na seznanjanju uporabnikov z novimi tehnologijami in novimi e-zbirkami.

Zadnji prispevek je bil posvečen referenčnemu servisu s pomočjo izmenjave SMS-sporočil (TMR – text messaging reference). Predstavnica fakultete za bibliotekarstvo in informacijske znanosti iz ZDA je predstavila raziskavo, ki vsebuje študijo obnašanja ljudi pri pošiljanju SMS-sporočil, rezultate intervjujev z največjo uporabniško skupino te storitve (mladostniki) in rezultate ankete med knjižničnimi uporabniki o njihovih izkušnjah s TMR. Raziskava je pokazala, da ima TMR številne prednosti (enostavna uporaba, ustreznost, hitrost in zanesljivost informacij), ki jih lahko knjižnice uporabijo pri ponudbi referenčnih storitev.

SKLADIŠČA IN REPOZITORIJI

Predstavljeni so bili trije primeri izgradnje oziroma prenove varnih fizičnih in elektronskih skladišč (Britanska knjižnica, Kalifornijska državna univerza in Nizozemska nacionalna knjižnica) ter aktivnosti na področju priprave standardov, ki vsebujejo priporočila za arhivarje, knjižničarje, arhitekte in inženirje.

PREDSTAVITVE OCLC

Novo generacijo servisov pod blagovno znamko OCLC WorldShare sta predstavila Andrew Pace, izvršni direktor za omrežne knjižnične servise pri OCLC, in Jay Jordan, ponovno aktivirani predsednik OCLC.

ZNANSTVENE KNJIŽNICE

V vseh predstavitevah so avtorji obravnavali vlogo znanstvenih knjižnic pri obdelavi, shranjevanju, arhiviranju in dostopu do podatkov raziskovalne dejavnosti. Predstavnika Nemčije sta predstavila

rezultate raziskave, ki kaže na to, da so knjižnice in podatkovni centri vključeni v obdelavo podatkov o raziskovalni dejavnosti, predvsem kar zadeva upravljanje metapodatkov in zagotavljanje dostopa do informacij. Potrebno pa je še dodatno znanje o različnih orodjih in tehnikah obdelave in arhiviranja podatkov. Zato še ni jasne predstave, kakšna naj bi bila vloga knjižnic in knjižničarjev na tem področju v prihodnosti.

Predstavniki štirih univerz (večinoma profesorji) so predstavili raziskavo, v kolikšni meri se knjižnice v ZDA in Kanadi ukvarjajo s podatki o raziskovalni dejavnosti. Organizacije, ki financirajo raziskovalno dejavnost, so namreč prepoznale pomen infrastrukture in servisov organiziranja in hranjenja podatkov o raziskovalni dejavnosti ter določile visokošolske in znanstvene knjižnice za institucije, ki naj bi te servise ponujale (angl. *research data service – RDS*). Tako skupnost raziskovalnih knjižnic intenzivno pripravlja nove strateške servise RDS. Pri približno četrtini anketiranih knjižničarjev so ti servisi že vključeni v njihove delovne obveznosti, veliko pa jih je novim servisom naklonjenih in menijo, da imajo ustrezne kompetence, da bi te servise lahko ponujali.

Predstavnik Kanade sta predstavila številne pobude in projekte, s katerimi želijo zagotoviti infrastrukturo za raziskovalno dejavnost na državni ravni.

Trije predstavniki Združenega kraljestva so predstavili projekt upravljanja podatkov o raziskovalni dejavnosti, ki se odvija na Univerzi v Northamptonu, pri katerem glavno vlogo igra knjižnica. Univerza je vodilna na tem področju in je v zadnjih dveh letih uvedla številna orodja organizacije DCC (Digital Curation Centre), ki sodeluje pri oblikovanju novih politik urejanja podatkov o raziskovalni dejavnosti ter pri izobraževanju knjižničarjev za upravljanje s podatki raziskovalne dejavnosti (Research Data Management – RMD). DCC pa sodeluje tudi z drugimi univerzami pri vzpostavitvi podobnega modela RMD.

Predstavnik nacionalne knjižnice Nemčije je predstavil projekt DP4lib (Digital Preservation for libraries), ki ga financira nemška raziskovalna fundacija (German Research Foundation – DFG). Projekt, ki ga vodi in koordinira nacionalna knjižnica, je zdaj v fazi uvajanja. Pri tem ugotavljajo, da je od dela na tehničnih orodjih veliko pomembnejše delo na vzpostavitvi delovnih procesov, zagotavljanju kakovosti in preverljivosti procesov, načrtovanju stroškov, zanesljivem poročanju in dokumentiranju zgodovine.

Predstavnica združenja LIBER (Association of European Research Libraries) je predstavila rezultate raziskave, s katero naj bi ugotovili, v kolikšni meri so raziskovalne

knjižnice pripravljene sodelovati v procesu upravljanja podatkov o raziskovalni dejavnosti. Raziskava je pokazala, da se knjižničarji zavedajo potrebe po ponujanju novih servisov raziskovalcem, vendar menijo, da niso ustrezno usposobljeni, in da bodo potrebne precejšnje investicije v izobraževanje. Knjižnice morajo biti po eni strani hitre pri odločanju, hkrati pa morajo temeljito pretehtati, v katera nova področja investirati.

NACIONALNE KNJIŽNICE

Predstavnica nacionalne knjižnice Nemčije je poudarila, kako pomembno je, da so podatki na voljo za najširšo uporabo na družabnih omrežjih, portalih, v iskalnikih itd. Njihova knjižnica je že objavila večino bibliografskih podatkov kot odprte podatke po pogojih licence CC-0 (Creative Commons Zero License), pri čemer sledijo drugim knjižnicam na portalu Europeana. Nadaljnji razvoj načrtujejo v smeri uvajanja povezanih odprtih podatkov (Linked Open Data).

Predstavnik nacionalne knjižnice Francije je predstavil njihove izkušnje pri uvajanju odprtih podatkov. Poudaril je, da niso tako pomembni ideološki in tehnični argumenti, ampak predvsem ekonomski, saj lahko knjižnice in druge organizacije pri razvoju novih servisov veliko prihranijo zaradi široke možnosti uporabe podatkov.

Predstavnik Nove Zelandije sta predstavila projekt izgradnje nacionalne infrastrukture za dostop do e-virov Nove Zelandije. Vodilno vlogo pri uvedbi novih orodij, vzpostavitvi novih partnerstev in novih pristopov je leta 2008 prevzela nacionalna knjižnica in na tem intenzivno in sistematično dela zadnja štiri leta.

Predstavnica nacionalne knjižnice Škotske je predstavila izkušnje z odpiranjem metapodatkov filmske, fotografske in digitalne zbirke na socialnih omrežjih (Flickr in YouTube), ki bo osnova za njihove nadaljnje projekte odprtih in povezanih podatkov.

PLENARNA PREDAVANJA

Zelo zanimiv je bil izbor nastopajočih v treh plenarnih predavanjih. V prvem je nastopil filmski zgodovinar Peter von Bagh, ki je avtor preko 30 knjig o filmu, zgodovini in umetnosti. Predavanje na temo spomina sveta in posebej Finske je prikazal s predvajanjem in komentiranjem izsekov iz sedmih filmov, ki so bili posneti v obdobju zadnjih 80 let. Ker je aktiven tudi v vlogi univerzitetnega profesorja, je v prikaz vpletel svoje ugotovitve o posledicah hitrega tehnološkega razvoja na knjigo, knjižnice in predvsem na procese učenja.

Profesor Yrjö Engeström z Univerze v Helsinkih je predstavil pristop kolektivnega skupinskega dela pri reševanju problemov, imenovan "knotworking", in sicer na primeru organiziranja centralne knjižnice univerze v novi zgradbi, ki bo nastala iz številnih že obstoječih ločenih manjših fakultetnih in oddelčnih knjižnic.

V tretjem plenarnem predavanju je nastopil profesor Siva Vaidhyanathan z Univerze v Virginii, ki se ukvarja z zgodovino kulture in raziskovanjem medijev in je tudi dober poznavalec avtorskih pravic. Je avtor knjige *The Googlization of Everything: (And Why We Should Worry)* in zelo oster kritik komaj 6 let stare monopolistične korporacije Google. Korporacija obvladuje ogromno podatkov, ob tem pa ji je dobiček pomembnejši od varovanja avtorskih pravic, zasebnosti, cenzure in dolgoročne skrbi za informacije. Kritiko je izrazil tudi na račun petih vodilnih knjižnic, ki so sprejele sodelovanje z Googlom pri projektu digitalizacije njihovih zbirk. Naredil je primerjavo s projektom človeškega genoma, pri katerem so bili odločilni raziskovalci veliko bolj modri in niso pristali na ponudbo komercialnega podjetja. Odmevno je bilo tudi njegovo predavanje v okviru programa FAIFE (Free Access to Information and Freedom of Expression) na temo privatizacije kibernetnega prostora na primeru Googla.

ZAKLJUČEK

Splošen vtis na konferenci je bil, da imajo knjižnice bogatih držav kljub kriznim časom še vedno na voljo potencialne in dosegajo tudi zavidljive razvojne rezultate. Posebej mi je bilo v zadovoljstvo, da sem imela po 20 letih ponovno priložnost srečati gospo Pirkko Wegelius, nekdanjo direktorico centralnega kataloga za serijske publikacije skandinavskih držav (NOSP). V osemdesetih letih in začetku devetdesetih let je bila med aktivnejšimi udeleženci srečanj ISSN, sodelovala pa je tudi pri pripravi standardov ISO za področje knjižničarstva. Ob vzpostavljanju sistema COBISS sem od nje prejela osnutek standarda za podatke o zalogi (ISO/TC46/SC9-N34), ki je bil eden izmed temeljev formata COMARC/H.

Odzvala sem se tudi povabilu OCLC na delovno skupino, ki obravnava različne vidike kakovosti zapisov v WorldCatu. Predstavniki OCLC je poročal o dogovoru, ki so ga sprejeli v letu 2011, in sicer, da je treba pri posredovanju zapisov v WorldCat zapise nacionalne bibliografije posebej označiti.

Marta Seljak

Reference

- [1] Predstavitveno gradivo s konference IFLA. Helsinki, 11.–17. avgust 2012.

POSVETOVANJE KNJIŽNIČAR V AKCIJI

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije (ZBDS) je organizirala posvetovanje *Knjižničar v akciji*, ki je predstavljalo 12. strokovno posvetovanje Sekcije za splošne knjižnice in 17. strokovno posvetovanje Sekcije za potujoče knjižnice. Posvetovanje je potekalo 6. in 7. septembra v prostorih Hotela City Maribor ter 8. septembra 2012 na Ptuj.

S posvetovanjem so želeli spodbuditi javnost k razmišljanju o pomenu in vplivu različnih profilov splošnih knjižničarjev na spodbujanje razvoja posameznika in na njihovo vlogo pri dvigu kakovosti življenja. Namen posvetovanja je bil opredeliti ključne probleme, s katerimi se vsakodnevno srečujejo pri opravljanju svojega poklica, kot so vprašanja o sistemizaciji delovnih mest, o profilih, potrebnih za opravljanje posameznih dejavnosti, o različnih vrstah znanja, o mejnih profilih, sposobnostih za delo z uporabniki in človeškimi viri, o kompetencah, stereotipih, postprodukciji, superviziji poklica in pedagoški vlogi splošnih knjižničarjev.

Prvič sta se povezali Sekcija za splošne knjižnice in Sekcija za potujoče knjižnice, ki znotraj ZBDS pokrivata različni področji, ki pa se v praksi prepletata. Drugi in tretji dan posvetovanja je potekal tudi festival potujočih knjižnic s predstavitev bibliobusov iz več evropskih držav.

PRVI DAN

Mag. Sabina Fras Popović (predsednica ZBDS) je podala poročilo z letošnjega obiska konference IFLA v Helsinkih z naslovom *Biti ali ne biti v akciji* – to sedaj ni več vprašanje. Predstavila je nekatere novosti, kot je izposoja gradiva s pomočjo pametnih telefonov (aplikacijo so razvili v mestni knjižnici v Helsinkih), razmišljanja o tem, kako je družina povezana s knjižnico in kakšne so možnosti razvoja knjižnic pri nas. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/fras_2012.pdf.

Mr. sc. Ivan Pehar (Gradska knjižnica Zadar, Hrvaška) je svoje predavanje z naslovom *Umijeće vođenja i poticanja motivacije i identifikacije djelatnika knjižnice namenil predstavitvi vođenja in motiviranja človeških virov v*

knjižnici ter njihovim kompetencam. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/pehar_2012.pdf.

Dr. Ana Vogrinčič Čepič (Filozofska fakulteta Ljubljana, Oddelek za sociologijo) je v referatu z naslovom *Knjižnice včeraj-danes-jutri* predstavila sociološki pogled na knjižnice. Zakaj so knjižnice s svojimi čitalnicami tako zaželeni prostori? Poudarila je, da je pri ljudeh nenehno prisotna le delna pozornost, vedno več stvari, službenih in domačih, namreč želimo počenjati hkrati. Zaradi tega nam knjižnica z razširjeno ponudbo storitev (kavarna, razni tečaji, razstave itd.) služi kot "tretji prostor" za umik od domačih problemov in službenih dolžnosti. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/vogrincic_2012.pdf.

Dr. Vlasta Zabukovec (Filozofska fakulteta Ljubljana, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo) je predstavila *Ključne kompetence za delo knjižničarja in kako jih razvijati*. Ključne kompetence so znanje, spretnosti, zmožnosti in osebnostne značilnosti, razvoj kompetenc pa temelji na študiju in vseživljenjskem učenju. Podala je tudi korake za razvoj kompetenc in njihovo evalvacijo. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/zabukovec_2012.pdf.

Mag. Tatjana Likar (Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport) se v referatu z naslovom *Od benediktinskih samostanov do bolonjskih programov* sprašuje, ali nam pogled v preteklost slovenske bibliotekarske stroke lahko pomaga načrtovati knjižnično dejavnost za prihodnost. Skozi zgodovinski pregled izobraževanja in usposabljanja knjižničarjev ter njihovih kompetenc na ozemlju današnje Slovenije se na koncu vpraša, ali nas prizadevanja v preteklosti prepričajo, da je prihodnost knjižničarske dejavnosti v večji profesionalizaciji. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/likar_2012.pdf.

Jolanda Železnik, Polona Brenčič in Petra Širko Poljanšek (Združenje splošnih knjižnic) so s

predstavitvijo Izposojam, svetujem, ustvarjam, vzgajam, brišem prah, posadim drevo in pridem tudi na dom – vsestranskost in ustvarjalnost splošnih knjižničarjev prikazale, s kakšnimi opravili in delom se ukvarjajo knjižničarji v splošnih knjižnicah. Na humoren način so predstavile vsestranskost in ustvarjalnost knjižničarjev. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/brencic_2012.pdf.

Mag. Jelka Gazvoda (Mestna knjižnica Ljubljana) je predstavila Inovativne pristope k iskanju kadrovskih potencialov za naslednji razvojni korak splošnih knjižnic. Nujni razvojni koraki v knjižnicah so na področju tehnologije in sociologije. Izpostavila je področja knjižničarskih poklicev v odnosu do uporabnikov in notranjega delovanja knjižnice. Predstavila je tudi rezultate ankete o izobraževanju v Mestni knjižnici Ljubljana. Njena sklepna ugotovitev je, da bibliotekarska znanja niso dovolj za uspešno delovanje knjižnice. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/gazvoda_2012.pdf.

Vesna Horžen (Združenje splošnih knjižnic) je predstavila referat z naslovom Knjižničar v akciji, da o direktorju niti ne govorimo. Govorila je o menedžmentu v neprofitnih organizacijah. Poudarila je, da je potrebno vodje na visokih in srednjih nivojih v knjižnici izobraževati predvsem za menedžment in kadrovski menedžment ter omenila, da je načrtno vlaganje v profesionalni razvoj zaposlenih nujna naložba vsake knjižnice. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/horzen_2012.pdf.

Mag. Breda Podbrežnik Vukmir, Maja Vunšek in Petra Kovič (Sekcija za splošne knjižnice pri ZBDS) so predstavile Samopodobo in javno podobo slovenskega knjižničarja. Prikazale so rezultate raziskave z anketnim vprašalnikom, kjer so merili odnos splošnih knjižničarjev do novih situacij, s katerimi se soočajo pri svojem delu, oceno lastne učinkovitosti in poklicne samopodobe. V raziskavi so ugotovile, da imajo njihovi knjižničarji dobro oceno o lastni učinkovitosti in poklicni samopodobi, da so nove situacije za njih izziv, da na lastno učinkovitost vpliva dobra samopodoba in da se knjižničarji, zaposleni več kot 15 let, večkrat kot drugi počutijo nekoristne. Predstavile so tudi, kakšna je javna podoba knjižničarja in podoba knjižničarjev v medijih. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/podbreznik_2012.pdf.

Ksenija Trs (Mariborska knjižnica) je v referatu Biti potujoči knjižničar je izziv in hkrati navdih predstavila začetek potujočega knjižničarstva v Sloveniji, pomen in poslanstvo potujočega knjižničarstva ter delovanje Potujoče knjižnice – bibliobusa Maribor. Predstavitev je

dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/trs_2012.pdf.

Mag. Gorazd Vodeb (Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana) je v predavanju z naslovom Kaj nam lahko povedo metode GIS o mreži splošnih knjižnic? predstavil Geografski informacijski sistem (GIS), ki združuje strojno opremo, programsko opremo in podatke za zajem, upravljanje, analiziranje in prikazovanje vseh zbranih podatkov v povezavi s pilotskim projektom Prostorska analiza knjižnične mreže Slovenije. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/vodeb_2012.pdf.

Milena Bon (Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana) in Marjan Gujtman (Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport) sta predstavila dokument Svetovalno delo območnih knjižnic, v katerem so zapisana strokovna izhodišča za usmerjanje svetovalnega dela svetovalnih služb v območnih knjižnicah ter vloga in naloge osrednjih območnih knjižnic. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/bon_gujtman_2012.pdf.

Na okrogli mizi, ki jo je moderirala mag. Breda Podbrežnik Vukmir, so razpravljali o meji profesionalizacije v slovenskem knjižničarstvu in bibliotekarski stroki. Obravnavana je bila problematika univerzitetnega študija bibliotekarstva in delovne skupine, ki pri Nacionalnem svetu za knjižnično dejavnost pripravlja Pravilnik o bibliotekarskem izpitu. Temeljni pogoj za dobro delovanje knjižnične dejavnosti so kvalitetno izobraženi in usposobljeni delavci.

DRUGI DAN

Tjaša Mrgole Jukič, predsednica Sekcije za potujoče knjižnice pri ZBDS (Knjižnica Ivana Potrča) je predstavila poročilo s srečanja finskih potujočih knjižnic in primerjavo s slovenskimi potujočimi knjižnicami pod naslovom Kje smo in kam gremo?. Podala je tudi poročilo s strokovne ekskurzije Sekcije potujočih knjižnic pri ZBDS v Švici. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/mrgole_2012.pdf.

Liljana Vugrinec, predsednica Komisije za pokretne knjižnice HKD (Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" Koprivnica, Hrvaška) je predstavila zgodovino potujočega knjižničarstva na Hrvaškem z naslovom Stoljeće knjige na kotačima u Hrvatskoj – od kočije do suvremenih bibliobusa. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/vugrinec_2012.pdf.

Dr. Szabolcsiné Orosz Hajnalka (Razseka Győző County Pécs, Madžarska) je predstavila razvoj in statistiko potujočega knjižničarstva na Madžarskem z naslovom Library Bus at 1000 speed! Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/hun_2012.pdf.

Dr. Tomaž Vec (Pedagoška fakulteta, Ljubljana) je v referatu z naslovom Supervizija – proces zagotavljanja kvalitetnega profesionalnega razvoja govoril o superviziji kot sistematičnem procesu preprečevanja stresa in izgorelosti ter predstavil, kako je s supervizijo v knjižnicah. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/vec_2012.pdf.

Jelka Lavrih Sztajnbok (Team Training) je v referatu Quo vadis, knjižničar? Nevidno prehajanje pristopov iz poslovnega v knjižničarski svet predstavila primerjavo med poslovnim in knjižničarskim "svetom". Poudarek je bil na treh značilnostih (po)kriznega obdobja, kot so hitrost, zmanjševanje virov in personalizacija. Če je bil v preteklosti zamik med problemi in izzivi v gospodarstvu in negospodarstvu, sedaj tega zamika praktično ni več. Knjižnice se danes ukvarjajo z izboljšanjem svojih storitev, pri čemer so ključnega pomena nove vrednote knjižničarjev in ne vrednote iz preteklosti. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/lavrih_2012.pdf.

Antoinette van Zanten (Zeeuwse Bibliotheek, Nizozemska) je v svojem referatu Zeeuwse Bibliotheek – De ColumBus predstavila delovanje in storitve njihovega bibliobusa z imenom De ColumBus v provinci Zeeland. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/zanten_2012.pdf.

Andreja Žele (Knjižnica Mirana Jarca, Novo mesto) je v referatu Ali tudi po francoskih cestah vozijo bibliobusi? predstavila razvoj in delovanje potujočih knjižnic v Franciji. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/zele_2012.pdf.

Žaklina Nikolić, direktorica Biblioteke Centra za kulturo Kladovo v Srbiji, je v referatu z naslovom Srbski bibliobusi predstavila delovanje njihovih bibliobusov. Predstavitev je dostopna na: http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/nikolic_2012.pdf.

Sledila je okrogla miza z naslovom Status mladinskega knjižničarja. Moderirala jo je Liljana Klemenčič. Rdeča nit okrogle mize je bilo vprašanje, ali je bibliopedagog poklic. Milena Bon je poudarila, da je potrebnega več sodelovanja med splošnimi in šolskimi knjižnicami. Maja Logar je opozorila, da v zakonu bibliopedagog ni opredeljen kot poklic in vsaka knjižnica je prepuščena

sama sebi pri iskanju kadra za delo z otroki v knjižnici, Romana Fekonja pa je dodala, da mora biti mladinski knjižničar usposobljen za delo z otroki in hkrati poznati osnove bibliotekarske stroke. Dr. Mitja Muršič je pripomnil, da je zelo pomembno spremljati, kako se otroci čustveno odzivajo na prebrano.

Zadnji dan, v soboto 8. septembra 2012, je krenil konvoj vseh zbranih bibliobusov iz Maribora proti Ptuj, kjer je sprejemu udeležencev festivala potujočih knjižnic sledil ogled bibliobusov.

Dušan Stošič

RAZPRAVA O STRATEGIJI RAZVOJA SPLOŠNIH KNJIŽNIC 2013–2020

V okviru Slovenskega knjižnega sejma 2012 je bila v prostorih Cankarjevega doma 22. novembra 2012 organizirana strokovna razprava *Knjižnice od kod in kam – strategija razvoja splošnih knjižnic od 2013 do 2020*.

Razpravo je vodila Tanja Tuma, podpredsednica Društva slovenskih založnikov, razpravljalci pa so bili:

- mag. Jelka Gazvoda (direktorica Mestne knjižnice Ljubljana),
- Vilijem Leban (direktor Mestne knjižnice Kranj),
- mag. Barbara Kovar (vodja Oddelka za razvoj Mariborske knjižnice),
- dr. Ana Vogrinčič Čepič (predavateljica na Filozofski fakulteti na področju sociologije in na področju bibliotekarstva),
- Zdravko Kafol (direktor Zbornice knjižnih založnikov in knjigotržcev pri Gospodarski zbornici Slovenije),
- Vesna Horžen (predsednica Združenja splošnih knjižnic).

Javno razpravo je organiziralo Združenje slovenskih splošnih knjižnic, ki ima domačo stran na spletnem naslovu <http://zdruzenje-knjiznic.si/>, kjer so objavljeni razni dokumenti, med njimi tudi Javnomnenjska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic v Sloveniji (<http://zdruzenje-knjiznic.si/media/website/javnomnenjska-raziskava-med-clani-uporabniki-in-neuporabniki-splosnih-knjiznic-v-sloveniji/ZDRUZENJE-SPLOŠNIH-KNJIŽNIC-poročilo-raziskave-29-09-2011.pdf>), prva tovrstna raziskava v Sloveniji.

Po uvodnem pozdravu in predstavitvi razpravljalcev je Tanja Tuma pojasnila, da bo razprava potekala v treh tematskih sklopih glede na vrsto odnosov med knjižnico in okoljem, v katerem knjižnica deluje:

- knjižnica – uporabniki,
- knjižnica – lokalna skupnost,
- knjižnica – stroka.

Barbara Kovar, ki je poudarila pomen orientiranosti knjižnice na uporabnike knjižnice, je najprej na kratko

predstavila Strategijo razvoja splošnih knjižnic in glavna področja:

- organizacija, delovanje in mreža splošnih knjižnic,
- storitve splošnih knjižnic,
- usposobljenost in znanje knjižničarjev,
- knjižnica kot aktivni dejavnik v družbenem okolju.

Besedilo dokumenta o strategiji je dostopno na spletnem naslovu http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2012/strategija_razvoja_splosnih_knjiznic_predlog_za_razpravo_strokovne_javnosti_avg_sep2012.pdf.

Vilijem Leban je poudaril, da mora biti knjižnica orientirana h končnemu uporabniku. V Mestni knjižnici Kranj želijo, da postane knjižnica "dnevna soba" mesta. Posebej se posvečajo mladim uporabnikom knjižnice, tudi z opremljanjem knjižnice s sodobnimi tehnološkimi pripomočki, ki mlade najbolj pritegnejo, saj jih na ta način tudi spodbujajo k obisku knjižnice in uporabi njenih storitev.

V sklopu razprave knjižnica – uporabniki je mag. Jelka Gazvoda poudarila, da mora knjižnica ustvariti ustrezno ponudbo knjižničnih storitev, da se s tem pojavi tudi povpraševanje po teh storitvah. Tako v MKL posebne storitve ponujajo uporabnikom v tretjem življenjskem obdobju (npr. izobraževanje za uporabo informacijskih tehnologij), mladim in tudi ženskam po 45 letu, za katere so ugotovili, da imajo specifične potrebe. Knjižnica izbira glede na okolje, v katerem deluje, kaj je primerno za uporabnike knjižnice. Zelo pomembno vlogo ima pri tem permanentno izobraževanje zaposlenih v knjižnici, saj le tako lahko sledijo sodobnim trendom in širijo nabor storitev knjižnice. Nekatere storitve sploh ne zahtevajo velikih finančnih vlaganj, temveč jih lahko knjižničarji pripravijo sami, glede na svoje znanje in izkušnje.

Ana Vogrinčič Čepič je pojasnila transformacijo knjižničnih praks, na kar vpliva predvsem vedno večja uporaba e-tehnologij. Poslanstvo knjižnice, vloga tiskane knjige in predstavitev knjižnice v javnosti je v sodobnih časih podvržena pritiskom in s tem tudi spremembam. Povzela je, da se knjižnica ne sme popolnoma transformirati, temveč naj sodobne prakse pripne k

obstoječim. Pomembno se ji zdi, da knjižnica ne izgubi svoje identitete in svoje osnovne funkcije. Knjižnica se mora odpirati, vendar naj bo fokus na knjigi, branju, besedni in literarni kulturi. Pomembno je, da knjižnica omogoča bralcu fizični stik s knjigami. Neujemanje med tem, kaj je javna podoba knjižnice, in tem, kaj knjižnica dejansko dela, ne sme biti preveliko. V zavesti ljudi je, da je osnovna vloga knjižnice ta, da si lahko izposojajo knjige. Opozorila je še na "nevarnost", da bi knjižnice postale preveč "tržno" orientirane.

Zdravko Kafol je prav tako poudaril, da se mora knjižnica zavedati osnovnega poslanstva in to svojo vlogo v družbi tudi ohranjati. Zato se mu zdi Strategija zelo pomemben dokument, podobnega bi morali pripraviti tudi založniki in knjigotržci.

V sklopu razprave knjižnica – lokalna skupnost je Vesna Horžen pojasnila, da v knjižnicah seveda spremljajo lokalno okolje, v katerem delujejo, in to ne samo z vidika financiranja. Pojasnila je, da bo "boj" knjižnic, da se ohrani vsaj takšen položaj knjižnic, kot je danes, trd.

Razpravljalci so izpostavili predvsem problem finančnih sredstev, ki jih lokalne skupnosti zagotavljajo za delovanje knjižnic. Verjetno bodo morale knjižnice še kar nekaj časa delovati v razmerah, ko ne bodo imele na razpolago kaj dosti več denarja, kot ga imajo sedaj. Zanimivo ob tem je bilo mnenje Vilijema Lebana, ki je poudaril, da sredstva vsekakor so, vendar se je treba ustrezno angažirati in jih pridobiti. Tako bodo v njihovi knjižnici v bližnjem odprli novo enoto v Preddvoru.

V sklopu knjižnica – stroka je Zdravko Kafol najprej predstavil nekaj podatkov o tem, kako pomembne so splošne knjižnice kot kupci na področju založništva in knjigotrštva v Sloveniji. Lani so knjižnice za nakup gradiva namenile približno 7 mio evrov in to je zelo pomemben podatek ob dejstvu, da je letni proračun dejavnosti založništva in knjigotrštva v Sloveniji približno 50 mio evrov, v dejavnosti pa je zaposlenih približno 1.300 ljudi. V založništvu je pomemben krog avtor – založnik/knjigotržec – kupec. Poudaril je, kako pomembno je, da knjižnica ohranja vlogo knjižnice, založnik pa vlogo založnika.

Tanja Tuma je pojasnila, da v Sloveniji izide približno 3.500 naslovov letno za komercialne namene, zato nekateri govorijo tudi o hiperprodukciji izdaj. Postavila je vprašanje, ali je zaradi racionalizacije poslovanja smiselno, da se ohranja obstoječe število splošnih knjižnic in založnikov. Gospa Kovar je pojasnila, da knjižnica mora delovati kot poslovni sistem, od knjižnice same pa je odvisno, kako bo v svojem okolju delovala in uporabila obstoječa sredstva. Glede tega je Vesna Horžen

poudarila, kako pomembno je določiti nabavno politiko knjižnice (torej, kaj bo knjižnica kupovala in zakaj) in vsako leto sprejeti načrt nakupa (glede na sredstva, ki so na razpolago za posamezno leto).

Jelka Gazvoda je glede števila založnikov pojasnila, da ti očitno kar dobro delujejo, saj ni zaznati, da bi jih veliko propadlo. Glede racionalizacije v knjižnici je poudarila, da je obdelava knjižnega gradiva v knjižnici najdražji proces, zato bi ga bilo smiselno racionalizirati. Glede prihodnosti je menila, da je smiselna uvedba skupne platforme e-knjig ter nujna posodobitev sistema COBISS, ki je osnova za strokovno delo v knjižnicah. Vilijem Leban je ponovno poudaril, da se mora knjižnica prilagoditi uporabnikom, sicer gre za neracionalno porabo javnih sredstev. Ana Vogrinčič Čepič pa je izpostavila vprašanje "strukture" knjig v knjižnici.

Del razprave je bil namenjen problemu kakovosti knjig, ki prihajajo v knjižnice. Vprašljiva je tako vsebinska kakovost, še bolj pa jezikovna. Predstavniki splošnih knjižnic so poudarili, da je bdenje nad ustrezno kakovostjo knjig naloga uredniških odborov pri založnikih. Jelka Gazvoda je ob tem izpostavila nerealno pričakovanje, da bi v knjižnici lahko prebrali vse gradivo, ki ga dobijo na police, saj to enostavno ni možno. To delajo, seveda s pomočjo zunanjih sodelavcev, le pri otroški literaturi. Pomembno pa je, da se opozori na nekakovostna dela. Knjižnice imajo glede na izkušnje že vedenje, katere založbe izdajajo kvalitetna dela, katere pa ne. To je v današnjih časih, ko sredstev za nakup knjižničnega gradiva ni na pretek, pomemben dejavnik pri odločitvi za nabavo gradiva.

Dokument Strategija razvoja splošnih knjižnic je še v osnutku, zato bodo snovalci/pisci besedila z veseljem sprejeli tudi mnenje in predloge vseh, ki bodo strategijo prebrali in se jim bo ob tem utnil predlog za dopolnitev strategije.

Zdenka Kamenšek

JOHN M. BUDD

SELF-EXAMINATION: THE PRESENT AND FUTURE OF LIBRARIANSHIP

V knjigi *Samopreiskovanje: sedanost in prihodnost* nadaljuje Budd svoj filozofski diskurz iz knjige *Znanje in spoznavanje v knjižnični in informacijski znanosti*, za katero je leta 2002 prejel nagrado Highsmith za knjižničarsko literaturo. Knjiga naj bi zagotovila podlago za epistemološki in fenomenološki razmislek o pomanjkljivosti knjižničarstva in s tem nadoknadila "odsotnost tega razmisleka". Gre za pomembnost zavedanja o namenu. Pri tem izhaja iz premišljanj ameriških teoretikov knjižničarstva Pierca Butlerja, Jesse Shera in Michaela Gormana ter evropskih filozofov, kot so Platon, Aristotel, Bacon, Naudé, Hobbes, Kant, Bentham, Marx, Nietzsche, Mill, James, Dewey, Heidegger in drugi.

Zahteva po razmisleku o namenu in samopreiskovanju ni nekaj novega. Gabriel Naudé je leta 1627 napisal prvo razpravo o ciljih in praksi razvoja zbirk in tudi organiziranja knjižnic. Ob tem pa je bil Naudé pod vplivom Baconove zahteve po empiričnih raziskavah z metodo opazovanja, saj matematike, kot vemo, Bacon ni maral. Naudé je vplival tudi na Descartesa in Hobbesa. Kant je uvedel strogi etični diskurz kategoričnega imperativa nasproti Benthamovemu utilitarizmu kot naturalistični etiki bolečin, užitkov in sreče. Utilitarist je bil tudi John Stewart Mill, vendar bolj subtilen kakor Bentham. Njegova etika vključuje več kot "vrline". Poudarjal je pomembnost dejanj in njihovih posledic, vključno s politično filozofijo liberalizma, ki vsebuje vrsto človeških svobod. Politika in etika sta in morata biti tesno povezani.

Marx kot vodilni teoretik in kritik klasičnega kapitalizma ni mogel s horizonta svojega časa predvideti vseh oblik sodobnega potrošniškega kapitalizma in konzumerizma.

Za predvidevanje prihodnosti knjižničarstva je zelo uporaben ameriški pragmatizem Williama Jamesa, predvsem pa Johna Deweya. Posameznik in družba sta komponenti enotnosti, v kateri lahko rešujemo njihovo konfliktnost. Ne obstaja le eno "posamično", temveč veliko. "Družba" je ena beseda, vendar vključuje neskončno mnogo stvari. To nam pomaga, da se pri predvidevanju prihodnosti knjižnic izognemo radikalnemu individualizmu klasičnega liberalizma.

Servisi za uporabnike, presoja in izobraževanje so moralna dejanja, zato moramo upoštevati tista etična načela in tiste predstave namena, ki pravilno usmerjajo naše delo. Budd se strinja z Deweyjem (1920), da je intelektualna svoboda tisto, kar potrebujemo. Toda ne absolutna svoboda, absolutna toleranca, absolutni individualizem klasičnega liberalizma. Konzumerizem in komodifikacija so tudi potrebni za dostopnost splošnega dobrega, čeprav se ga vendarle ne da reducirati le na potrošniško dobro. Pri tem naj bi nas vodila praktična modrost (*phronesis*) tistih, ki vedo, kako delati tisto, kar je dobro, kar je zares najboljše v določenih situacijah, in ki so glede na svoj značaj sposobni in pripravljeni, da to uresničijo (MacIntyre, 2006; Šercar in Trojar, 2010).

Po Butlerju (1933) naj bi profesionalna filozofija dala knjižničarstvu smernico za akcijo, ki lahko izhaja le iz popolnega zavedanja o namenu! Shera je razmišljal o knjižnicah in knjižničarstvu s stališča socialne epistemologije. Gorman se je obrnil navznoter, da bi artikuliral, ne samo, kdo je on, temveč tudi, kdo smo mi knjižničarji.

Buddov premislek vključuje genealogijo knjižničarskega poklica, namen, kraj, prostor in identiteto knjižničarstva, informiranost o informiranju, etiko knjižničarstva, intelektualno svobodo in družbeno odgovornost, odnos knjižničarstva in demokracije, knjižničarstva in informacijske družbe ter projekta radikalnega demokratičnega socializma kot postmarksistične alternative za neoliberalni in neokonservativni koncept kapitalizma in demokracije. Gre za socialistično strategijo in politiko, ki poleg svobode in enakosti vključuje tudi razlike (Laclau in Mouffe, 1985). Platon ni bil za demokracijo, Aristotel, čeprav je bil njegov učenec, pa se je zavzemal za državljansko odgovornost v sodelovanju pri političnem odločanju!

Na vprašanje o tem, ali knjižničarsko prakso mora prežemati socialna epistemologija in etični diskurz, ki ga Budd izpostavlja kot osrednje vprašanje, naj bi odgovor dali poklicni knjižničarji!

Refleksija, ki manjka knjižničarstvu, se nanaša predvsem na zavedanje o njegovem namenu. Znan je primer Heideggerjevega "kladiva" (1997). Bivajoče je odkrito glede na to, da je napoteno na nekaj. Z njim je tako, da ima pri nečem vselej neki namen. Namembnost je osnovni karakter priročnega, tistega, kar je instrumentalno za doseganje namena. S priročnim, ki ga imenujemo kladivo, je tako, da ima namembnost pri tolčenju, s tolčenjem je tako, da ima svojo namembnost pri utrjevanju oken, z utrjevanjem oken je tako, da ima svojo namembnost pri zaščiti pred slabim vremenom. Kakšno namembnost ima neko priročno, je vselej zarisano iz namembne celotnosti. Namembna celotnost, ki npr. konstituira to, kar je pri roki v delavnici, je "prej" kot posamezna priprava. Čim manj zijamo v kladivo (orodje, tehnologijo), tem bolj zavzeto jo uporabljamo. Toda kladivo samo po sebi napoti, da je npr. iz železa. Namembno celotnost, znotraj katere srečujemo pripravo, nosi delo, ki ga je treba narediti, kot tisto "čemu" kladivo. Napravljeno delo ne napoti le k "čemu" je namenjeno in na "iz česa" sestoji kladivo, temveč napoti tudi na nosilca dela in uporabnika proizvodov in storitev. Na ta način "je" uporabnik v nastajanju dela z namenom, ki se ga zavedamo, zmeraj zraven!

Enako velja za tehnologijo in namene knjižničarske stroke ter dejavnosti knjižnic in knjižničnih informacijskih sistemov (kot je npr. sistem COBISS). Če se ne zavedamo namena in uporabe ustrezne tehnologije, ne moremo razvijati oziroma izvajati ne naše stroke v družbeni delitvi dela ne nalog knjižnic ter ne moremo izgrajevati in upravljati knjižničnih informacijskih sistemov.

Reference

- [1] Dewey, J. (1920). *Reconstruction in Philosophy*. Mineola, New York: Dover.
- [2] Heidegger, M. (1997). *Bit in čas*. Ljubljana: Slovenska matica.
- [3] Laclau, E. and Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, Verso: London.
- [4] MacIntyre, A. (2006). *Ethics and Politics: Selected Essays*. Vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press.
- [5] Šercar, T. M. in Trojar, V. (2009). Povezanost informacijske znanosti in psihologije na primeru modrosti. *Organizacija znanja*, 14 (3), str. 62–80. Dosegljivo tudi na: http://home.izum.si/COBISS/OZ/2009_3/html/clanek_02.html.

Tvrtno Matija Šercar

IZUM v UNESCO

Ob Svetovnem dnevu OZN 24. oktobra 2012 je bila v veliki dvorani Instituta informacijskih znanosti slovesnost, na kateri je bil IZUM razglašen za Unescov center II. kategorije, s čimer je pridobil naslov "IZUM – Regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti". Generalna skupščina Unesco je o tem sklepala že novembra 2011, sporazum med Vlado Republike Slovenije in Unescom pa sta 18. septembra 2012 v Parizu podpisala Žiga Turk in Irina Bokova.

Slovesnost se je začela s kratkim koncertom Komornega zbora "Hugo Wolf" z naslovom "Universum" in performansom, ki je združil Hubblove posnetke vesolja z eterično glasbo različnih skladateljev.

Govorniki so bili:

- Davor Šoštarič, direktor IZUM-a,
- Marjan Turk, v. d. generalnega direktorja Direktorata za informacijsko družbo, v imenu Vlade Republike Slovenije,
- Gašper Hrastelj, namestnik generalne sekretarke Slovenske nacionalne komisije Unesco in
- Jānis Kārklīnš, pomočnik generalne direktorice Unesca.

V nadaljevanju navajamo govore treh govornikov.

Davor Šoštarič: IZUM pred novimi izzivi

I.

Hugo Wolf je svoje prve skladbe ustvaril kot mariborski gimnazijec nekaj korakov stran od naše hiše, njegova glasba pa nas je pravkar predstavila v virtualne sfere umetnosti. Hkratni pogled v realnost vesolja nas je prepričal, da duh in materija sploh nista tako zelo vsaksebi in da je meja med njima stvar našega dojemanja.

Spoštovane gospe in gospodje, pozdravljam vas na slovesni razglasitvi odločitve Generalne konference Unesco o preoblikovanju mariborskega IZUM-a v Regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti pod pokroviteljstvom Unesca, o čemer sta generalna direktorica Unesca Irina Bokova in minister za izobraževanje, znanost, kulturo in šport dr. Žiga Turk pred mesecem dni podpisala medvladni sporazum.

Z velikim veseljem pozdravljam v naši sredi gospoda Jānisa Kārklīnša, pomočnika generalne direktorice Unesca, nadalje predstavnika Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport gospoda Marjana Turka, predstavnike Nacionalne komisije za Unesco, predstavnike akademske in kulturne sfere ter lokalnih oblasti Maribora, ki je letos "evropska prestolnica kulture", kar se pomenljivo ujema tudi z današnjim dogodkom. Posebej pozdravljam predstavnike knjižnic, s katerimi sooblikujemo intelektualno infrastrukturo, brez katere si ni več mogoče predstavljati družbenega razvoja, ter seveda vse kolege, s katerimi smo skupaj soustvarjali vse to, kar danes imamo.

II.

Z odločitvijo Generalne skupščine Unesca in podpisom medvladnega sporazuma je IZUM postal center 2. kategorije v okviru organizacijske sheme Organizacije združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo, kot se Unesco imenuje po naše. To je prvi takšen center v Sloveniji in predstavlja priznanje prizadevanjem naše mlade države za povezovanje in enakomernejši razvoj v regiji. Unesco ima nekaj centrov 1. kategorije, ki delujejo znotraj njegove sestave – npr. Inštitut za statistiko, Mednarodni biro za izobraževanje, Mednarodni inštitut za planiranje izobraževanja ipd. Centri 2. kategorije pa so samostojne organizacije in pravno niso pod streho Unesca, vendar pa izvajajo programe, ki so za Unesco bistvenega pomena. Njihova povezanost z Unescom se verifikira na Generalni konferenci in ureja z medvladnim sporazumom.

Z njihovo pomočjo Unesco pokriva širše regije in različna vsebinska področja. Poleg obeh vrst centrov obstaja še množica organizacij, ki si začasno ali za določen dogodek pridobijo pokroviteljstvo Unesca, vendar brez trajne pravne podlage.

Pridobljeni status pomeni, da je Unesco prepoznal dolgoletno aktivnost IZUM-a v regiji kot pomembno za uresničevanje usmeritev svetovne organizacije na področju razvoja knjižničarstva in informacijskega spremljanja raziskovalne dejavnosti in jo je pripravljen podpirati in širiti.

III.

V zadnjih dveh desetletjih je IZUM večkrat neposredno sodeloval z Unescom, tako z njegovo pariško centralo, še posebej pa z beneškim Regionalnim birojem za znanost in kulturo v Evropi. Na ta način so postali naši projekti v regiji vidni in primerljivi s cilji Unesca. Tako je maja 2010 na srečanju ministrov in ekspertov v Tirani gospa Iulia Nechifor iz "beneškega biroja" predlagala, da bi pretehtali možnost tesnejše povezave, kar je takratno vodstvo IZUM-a ocenilo kot dober način krepitve IZUM-ovih mednarodnih projektov.

Sekretariat Nacionalne komisije za Unesco se je zelo hitro in učinkovito odzval in stekla je pospešena priprava slovenske vloge, saj so bili roki za zahtevno proceduro kratki, če naj bi ujeli Generalno konferenco Unesco 2011, ki se sicer sestaja na dve leti. To nam je uspelo tudi zaradi prijazne podpore ljudi iz pariške centrale (Joie Springer, Rene Cluzel in Sanjaya Mishra), veleposlanice Veronike Stabej in gospe Darje Golež iz slovenskega veleposlaništva v Parizu ter seveda tudi Marjutke Hafner in Gašperja Hrastelja iz Nacionalne komisije za Unesco. Hvala vsem za njihovo aktivno vlogo.

Generalna konferenca Unesco je slovenski predlog sprejela, stekle so priprave za podpis medvladnega sporazuma, za katerega je vlada na svoji seji 19. julija pooblastila ministra Žigo Turka in podpis se je zgodil 18. septembra 2012 v Parizu.

IV.

Obširna študija izvedljivosti podrobno navaja, zakaj je IZUM primeren za Unescov regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti. Naj na kratko povzamem nekaj glavnih razlogov:

- IZUM je zasnoval knjižnični informacijski sistem COBISS, ki deluje na kooperativni osnovi, torej odprto in sinergijsko.
- COBISS je od svojih začetkov namenjen večnacionalnim prostorom in spoštuje avtonomijo nacionalnih knjižničnih sistemov ter svoje delovanje utemeljuje na enakopravnosti in dogovarjanju.
- Večjezičnost in večkulturnost sta vgrajeni v same osnove avtomatizacije knjižničnih funkcij, ki jih razvija in vzdržuje IZUM, kar je redkost med knjižničnimi sistemi v svetu.
- IZUM skrbno sledi razvoju mednarodnih standardov ter na ta način jamči svojim uporabnikom splošno izmenljivost podatkov in vključenost v globalno knjižnično informacijsko omrežje.
- Modernizacija knjižničarstva je veliko več od računalniške opreme, zato IZUM upošteva tudi organizacijske vidike in usposabljanje kadrov, čemur služijo strokovne konference in podiplomski študiji, ki jih organizira.
- IZUM uveljavlja večfunkcionalnost podatkovnih baz, kar omogoča učinkovito spremljanje rezultatov raziskovalne dejavnosti; spremljanje rezultatov je maksimalno sprotno in celovito ter s tem zelo uporabno z vidika prenosa novega znanja v prakso in v izobraževanje, pa tudi za kakovostno evalvacijo naložb v znanost.
- Dejavnost IZUM-a je nepridobitna in vsi prihodki so namenjeni delovanju in razvoju servisov, poleg tega pa si prizadevamo angažirati sredstva mednarodne razvojne pomoči in fundacij za tista okolja, ki ne zmorejo stroškov modernizacije svojega knjižničarstva.

V času konfliktov po razpadu Jugoslavije si je IZUM s svojimi humanitarnimi iniciativami in nesebično pomočjo pri obnovi knjižničnih sistemov pridobil zaupanje, ki je prav tako pomemben

element uresničevanja poslanstva, kakršnega nam nalaga status regionalnega centra v okviru Unesca.

Vse navedeno je botrovalo nastanku projekta COBISS.Net, ki je ena večjih knjižničnih mrež v Evropi, saj spodbuja in omogoča prost pretok bibliografskih podatkov med skoraj 700 knjižnicami v šestih državah regije. Mreža je odprta in potekajo priprave za njeno širitev v nove države. Čeprav ni manifestativna, je kulturna izmenjava, ki poteka preko COBISS.Neta, globinska in dolgoročna ter bistveno prispeva k razumevanju in sodelovanju med milijoni uporabnikov knjižnic.

V.

Slovenska vlada se že od osamosvojitve zelo jasno zaveda, kako pomembna je informacijska infrastruktura za kakovostno raziskovanje, izobraževanje in kulturo in skladno s tem obravnava IZUM kot infrastrukturni javni zavod. Podpira tudi širjenje v druge države regije in z vključevanjem projekta COBISS.Net v politiko razvojnega sodelovanja dokazuje, da ceni naše uveljavljanje v tujini kot obliko izvoza znanja in visoke tehnologije.

Skladno s tem je vlada tudi sprejela in uresničila pobudo, da se javni zavod IZUM preoblikuje v center v okviru dejavnosti Unesca, kar ni zgolj simbolna poteza, ampak je korak, ki slovensko državo tudi obvezuje.

VI.

Kaj se dejansko spreminja s tem, ko je IZUM pridobil pripis k svojemu imenu – Regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti (pod pokroviteljstvom Unesca)?

Na videz ne prav veliko, razen da se bo preko člana v upravnem odboru generalna direktorica Unesca redno seznanjala z uresničevanjem našega poslanstva, usklajenega s cilji Unesca. V vsebinskem smislu pa je najbolj zgovoren 6. člen medvladnega sporazuma. Kdor pozna naše dosedanje delovanje, bo hitro ugotovil, da tam navedene naloge opravljamo že sedaj: skrbimo za bibliografski sistem, za razvoj in upoštevanje standardov, razvijamo in vzdržujemo potrebno programsko opremo, sodelujemo pri opredeljevanju potrebne usposobljenosti knjižničarjev, načrtujemo zmogljivost opreme, prispevamo k ponudbi podatkovnih baz, organiziramo strokovno usposabljanje za delo v sistemu, podpiramo razvoj informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti, pospešujemo prehod v družbo znanja, izvajamo raziskave, razvoj in svetovanje na našem področju. Vendar se sedaj od nas kot regionalnega centra pričakuje, da razvoja knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti v drugih državah regije ne obravnavamo le kot dobrodošle možnosti, ampak kot naše redno poslanstvo in programsko usmeritev.

IZUM je sedaj ne le *de facto*, ampak tudi *de iure* mednarodna organizacija. Tako jo mora obravnavati ustanovitelj in tako moramo obravnavati sami sebe. To mora biti razvidno iz razvojne strategije inštituta in iz njegovih letnih programov. Naše razumevanje potreb mora biti širše. To se ne tiče le najožjega vodstva inštituta, ampak vseh nosilcev strokovnih nalog, ki morajo poznati razmere v regiji. Postali smo del svetovne organizacije z visokimi etičnimi cilji, ki jih moramo posvojiti kot organizacija in kot posamezniki.

VII.

Preoblikovanje IZUM-a v Unescov center je priznanje za naš inštitut in za Slovenijo. Pomeni, da smo s svojim dosedanjim delom nekaj dosegli. Dolgujemo zahvalo vsem, ki so vlagali trud in znanje v ta dosežek, pa tudi vsem tistim, ki so verjeli v IZUM in ga podpirali v njegovem razvoju. Nov korak moramo narediti v razmerah krize, ki nam ne prizanaša. Trdno upam, da bo vlada upoštevala naše mednarodne obveznosti in nas bo v okviru možnosti še naprej podpirala. Za IZUM pa zagotavljam, da bomo s svojim delo opravičili ugleden status, ki smo ga pridobili.

Marjan Turk

Spoštovane gospe in gospodje, spoštovani predstavniki Unesca!

V posebno zadovoljstvo mi je, da vas lahko nagovorim ob razglasitvi Instituta informacijskih znanosti, IZUM-a, za Regionalni center Unesco za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti. S tem so uspešno zaključene skupne večletne aktivnosti za pridobitev tega pomembnega statusa, ki bo, to sem prepričan, dodatno utrdil vlogo IZUM-a v širšem prostoru.

Kolegi iz IZUM-a današnjega dne za slovesno razglasitev niso izbrali naključno, 24. oktobra 1945 je bila namreč po uničevalni svetovni vojni ustanovljena Organizacija združenih narodov, s temeljnim poslanstvom varovati mir in pospeševati prijateljsko sodelovanje med državami in regijami.

Podlaga mira in medsebojnega razumevanja je medsebojno poznavanje in odprtost drug do drugega, kar prinaša razvoj informiranja, izobraževanja, kulture, znanosti. Splošne človekove pravice, ki jih uveljavlja Organizacija združenih narodov, so podlaga, da se lahko vsakdo predstavlja z lastno kulturno identiteto, kar pa se žal ne uresničuje samo po sebi.

Še vedno se kratijo človekove pravice, tudi v dostopu do informacij, izobraževanja in kulture. Zato je Unesco ena od bistvenih struktur v OZN.

Pomembna plat kulturne integritete vsakega naroda je priznavanje kulturne raznolikosti, kar vključuje tudi možnost izraza posamezne kulture. Informacijsko-komunikacijske tehnologije po eni strani te možnosti razširjajo, po drugi strani pa predstavljajo tudi nevarnost prevlade tako imenovanih velikih kultur.

Zavedamo se pomena in zahtevnosti varovanja in razvijanja lastne kulturne identitete, tako doma kot na tujem, zato v mednarodno razvojno sodelovanje vključujemo tudi to področje. Tako IZUM v regiji že vrsto let podpira modernizacijo knjižničarstva, v njegov bibliografski sistem COBISS je vključenih že šest držav. Verjamem, da je bilo dosedanje uspešno delo ključni dejavnik, da je Unesco IZUM razglasil za svoj regionalni center.

Glede na to, da je Vlada Republike Slovenije IZUM ustanovila kot informacijski servis slovenske znanosti, kulture in izobraževanja, ki je že zdavnaj prerasel nacionalne okvire, lahko njegovo vlogo razumemo tudi kot prispevek Slovenije k sodelovanju med državami in regijami, in s tem k uresničevanju osnovnih idej Organizacije združenih narodov.

IZUM z drugimi nosilci informacijskih dejavnosti v državi zagotavlja vključenost Slovenije v sodobne tokove razvoja informacijske družbe. Razvita informacijska družba ima izredno pomembno vlogo pri zagotavljanju trajnostnega razvoja in ohranjanju vrednot, kot so visoka raven blaginje, socialna kohezija in solidarnost, kakovost življenja, dostopnost izobraževanja in zdravja ter sodelovanje državljanov pri odločanju. V vse bolj dinamičnem in globaliziranem svetu je intenzivna uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij na vseh področjih družbenega življenja pogoj za ohranjanje sedanjega standarda in kakovosti življenja. Temeljna predpostavka je, da razvita informacijska družba izboljšuje in stimulira izvajanje več in bolj kakovostnih aktivnosti. Naj ob tem posebej izpostavim, da je bila v okviru Svetovnega srečanja o informacijski družbi (WSIS) informatizacija knjižnic poudarjena kot prvi korak v informacijsko družbo.

Spoštovani, ob vseprisotnem internetu in splošni digitalizaciji je digitalna družba naša neizogibna prihodnost. Vpliv sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij na življenje vsakega posameznika in na celotno družbo je izjemen. Ustaljeni modeli delovanja, razvoja in poslovanja v novih razmerah ne delujejo več, spremembe so stalnica, vse hitrejša so in ustvarjajo nov svet. Ob tem se moramo zavedati, da prehod v informacijsko družbo oziroma digitalno družbo ni le

oddaljen cilj, ki se mu zgolj približujemo, ampak prostor, ki ga sami soustvarjamo. Glede na to, da je digitalna družba naša prihodnost, je tudi naša odgovornost pri soustvarjanju prihodnje digitalne družbe velika. V novih razmerah moramo najti odgovore na razvojne izzive, ki zahtevajo hitro prilagajanje in inovativnost ter vpetost v mednarodne razvojne tokove. V tem kontekstu sodobnih razvojnih gibanj je jasno, da ima poslanstvo IZUM-a zelo pomembno vlogo. Pričakujemo, da bo IZUM-u vloga Unescovega centra 2. kategorije odprla dodatne možnosti uresničevanja njegovega poslanstva in okrepila multikulturno sodelovanje in pretok informacij o intelektualni produkciji v regiji, kar bo spodbudilo nastanek novih partnerskih odnosov v delu sveta, kjer je to glede na polpreteklo zgodovino še posebej potrebno. Center bo spodbujal posodabljanje in povezovanje knjižničnih sistemov ter izgradnjo informacijske infrastrukture, ki bo omogočala višjo kakovost raziskovalne dejavnosti, večjo transparentnost raziskovalnih potencialov in rezultatov raziskav v regiji, posledično pa bo tudi pospeševala inovativnost.

IZUM in s tem tudi Republika Slovenija sta z ustanovitvijo prvega Unescovega centra pri nas sprejela odgovornost, ki se ji ne mi, ne kolegi iz IZUM-a ne bomo izneverili. To je naš prispevek k uresničevanju poslanstva OZN in Unesca in simbolično je, da je razglasitev centra ravno na dan Organizacije združenih narodov.

Jānis Kārklīņš: On the occasion of the inauguration of IZUM as a Category 2 Centre under the auspices of UNESCO

Mr. Davor Šoštarič, director of IZUM, Government Representative of Slovenia, Distinguished guests, Ladies and Gentlemen!

It is a pleasure and indeed an honour for me to stand before you and share some of my reflections on the event today, which essentially is to celebrate the landmark signature of the agreement establishing IZUM as a Category 2 centre under the auspices of UNESCO. This signature took place on 18 September in Paris in the presence of Ms Irina Bokova, the Director-General of UNESCO and Dr. Žiga Turk, Minister of Education, Science, Culture and Sport, Ms. Veronika Stabej, Ambassador of the Republic Slovenia to France and Permanent Representative of the Republic of Slovenia to UNESCO and Ms. Darja Golež, Ministre plénipotentiaire, Chef-adjointe de mission, Embassy of Slovenia in France.

There could have been a no better prelude to my speech than the wonderful concert that we have just heard of Maestro Hugo Wolf. To some extent, what UNESCO and IZUM plan to do together is to unravel the World of Communication and Information and explore the Universe of Knowledge. And we wish to serve the people of this region "beautifully". These words were in essence carried in the theme of the concert that we just heard.

Let me give you a brief history: The Government of Slovenia proposed the establishment of a category 2 institute under the auspices of UNESCO by transforming the Institute of Information Science (IZUM) in Maribor. The Institute will operate based on the principles of equal international cooperation with Albania, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Croatia, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Serbia and Montenegro. A feasibility study was undertaken by UNESCO based on relevant documentation provided by the Government of Slovenia and IZUM regarding the proposed transformation of the institute into a category 2 institute under the auspices of UNESCO.

The Executive Board at its 187th session decided to recommend the establishment of the Category 2 Centre in Maribor, to the General Conference at its 36th session, for its approval and authorization to the Director-General to sign the corresponding agreement.

It was decided that the Institute will specifically work towards complementing UNESCO's activities in the following areas:

1. Access to information and knowledge;
2. Cultural diversity and identity, linguistic diversity and local content and
3. Ethical dimensions of the Information Society.

Ladies and Gentlemen,

During the three hours that we will spend together at this function, enough information will be consumed globally to fill 21 million DVDs, 36 billion emails will be sent, some 250,000 blog posts will be written, which will be enough to fill the TIME magazine for 256 million years, 22 million people would have visited Facebook, some 5 million would have visited Twitter and staggeringly 587 million minutes would have been spent on Facebook alone! Some 264 million minutes of this time would be from the mobile devices such as tablets and smart phones.

We may rejoice in these statistics and be awed by them. However, in essence there are several "Knowledge Challenges", that require our concerted and synergized action. The new economic and technological environment has arisen concerns about the erosion of access to certain information and knowledge whose free-sharing has traditionally been seen as the very basis of scientific research and education.

We must also understand that knowledge societies are not only about economic growth, but also about the role of ICTs in human development, and thus about issues of intellectual cooperation, lifelong learning and basic human values and rights. It is in this sphere that education and knowledge must both be considered as social capital, with strong societal implications of fundamental concern for public authorities.

Most developing countries have thus far been unable to take full advantage of the advances offered by knowledge societies, especially of the "openness" that the use of new ICTs has to offer.

Many countries suffer from the changing nature of the digital divide. This is no longer so much about simple access to infrastructure, but about the knowledge of running sophisticated information and communication systems, as well as the production of sufficient quantities of local content and services that ensure return on investment in the infrastructure.

Ladies and Gentlemen,

Today "Open" is the key term. With technological development educational materials in form Open Educational Resources offer vast potential on all accounts.

These resources include any types of educational material released into the public domain, or with an open-license that freely and legally allows users to copy, use, adapt, and re-share them.

The open nature of these materials represents a powerful opportunity for individual learners, teachers, Ministries of Education, and higher education and research institutions to increase the quality of and access to education.

UNESCO has a special relationship with Open Educational Resources -- the term was coined at UNESCO in 2002 during a Forum of experts studying the impact of the release by the Massachusetts Institute of Technology of their courses as openly-licensed materials.

Today, this *Open Way* has been followed successfully by more than 200 educational and research institutions worldwide, many of which are members of international groups such as the *Open Courseware Consortium*.

In June this year, UNESCO hosted the 2012 World OER Congress that brought together several hundred experts from all parts of the world and who adopted the Paris Declaration outlining the

10 most important tasks in advocating in favour of the OER wide adoption. Among those tasks it would be important to mention

- fostering awareness and use of OER
- reinforcement the development of strategies and policies on OER, including policy of open licensing of educational materials produced with public funds,
- promotion of understanding and use of open licensing frameworks,
- support to capacity building for the sustainable development of quality learning materials,
- encouragement development and adaptation of OER in a variety of languages and cultural contexts, conduct of research on OER,
- development of user-friendly tools to locate and retrieve OER .

Prominent example of open solution is the open source software license by which computer programmes are distributed free-of-charge by their authors for exploitation and cooperative development (FOSS). Another example is the vast amount of documentation produced and made available free-of-charge by the United Nations and its specialized agencies. Many countries have a tradition of publishing their public documents, others are moving towards that goal.

UNESCO urges Member States and international organizations to encourage open solutions, and UNESCO itself is strongly committed to promoting "open" approaches to information sharing in education, science and culture, and to disseminating information and software for development under open access conditions. You may be pleased to hear that UNESCO has just declared itself an Open Access Organization. In this sense, all documents, including those that were published since UNESCO's establishment will be openly available for anyone to use and adopt, by giving UNESCO due credits.

Ladies and Gentlemen,

Barriers to access to knowledge and information are multi-fold such as lack of access to content and services in local languages and cultures, affordable and localized information and communication technology, need of skilled and qualified people, need for entrepreneurship for activity and job creation and need for partnership, etc.

In a world increasingly influenced by digital technologies, building national information policies or knowledge strategies requires increasing connectivity to the global information space, building capacities and information literacy of people in accessing and using information, and creating content which is relevant to local needs. In this context, UNESCO recently organized a Regional Consultation on Open Access to Scientific Research in Minsk. The meeting, which was attended by a representative of Slovenia, came up with a set of recommendations and it is high time that these recommendations are put into place. I would therefore like to invite IZUM to explore taking up this function which may include the responsibility to periodically update the Global Open Access Portal. I am sure that these issues can be discussed in length during annual IZUM board or during a UNESCO-IZUM coordination meeting.

In conclusion, I would like to touch upon another issue which is relevant to IZUM activities – safeguarding the digital heritage.

The first time UNESCO addressed the issue was in early 2000 and these efforts led to the adoption by the General Conference of the 2003 Charter on the Preservation of the Digital Heritage. During the review of the implementation of the Charter, which was conducted in 2009, it became evident that much more attention needs to be paid to the issues of digital preservation.

In the framework of the 20th anniversary celebrations of the Memory of the World programme, UNESCO organized, in September this year, the international conference "Memory of the World in the Digital Age: Digitization and Preservation". The conference adopted the Vancouver Decla-

ration which will guide UNESCO's work for years to come. Taking into account your expertise in the information sciences and new status of the Category 2 centre of UNESCO I would like to invite IZUM to join the efforts to work towards preventing mankind from developing digital Alzheimer's and preserve digital information for future generations.

I wish IZUM, a long-established and well-known and respected institution, all the best in the new venture, namely serving the region as a Category 2 centre of UNESCO. You can always count on our support and we are looking forward in working together in implementing UNESCO goals and objectives – developing all inclusive knowledge based societies.

I thank you very much for your attention.

Jānis Kārklīņš: Nagovor ob priložnosti razglasitve IZUM-a kot centra 2. kategorije pod pokroviteljstvom UNESCA

Gospod Davor Šoštarič, direktor IZUM-a, predstavnik vlade Republike Slovenije, spoštovani gostje, gospe in gospodje!

V veliko veselje in čast mi je, da lahko danes stojim tukaj pred vami in z vami delim svoja razmišljanja o današnjem dogodku, ki je namenjen temu, da skupaj proslavimo zgodovinski podpis pogodbe, s katero je IZUM postal center 2. kategorije pod pokroviteljstvom Unesca. Pogodba je bila podpisana 18. septembra v Parizu v navzočnosti gospe Irine Bokove, generalne direktorice Unesca, dr. Žige Turka, ministra za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, gospe Veronike Stabej, veleposlanice Republike Slovenije v Franciji in stalne predstavnice Republike Slovenije pri Unescu, in gospe Darje Golež, pooblaščenice ministrice in namestnice slovenske veleposlanice na ambasadi Republike Slovenije v Franciji.

Ne bi moglo biti lepšega uvoda v moj nagovor kot čudoviti koncert zbora Hugo Wolf, ki smo ga pravkar slišali. Do neke mere lahko rečemo, da bi Unesco in IZUM rada skupaj razkrila svet komunikacije in raziskovala veselje znanja. In ljudem v regiji bi radi služili "na lep način". Te besede so bile pravzaprav tudi tema koncerta, ki smo ga pravkar slišali.

Najprej bom podal kratko zgodovino. Vlada Republike Slovenije je predlagala ustanovitev centra 2. kategorije pod pokroviteljstvom Unesca s preoblikovanjem Instituta informacijskih znanosti (IZUM) v Mariboru. Institut bo deloval v skladu z načeli enakovrednega mednarodnega sodelovanja z Albanijo, Bolgarijo, Bosno in Hercegovino, Hrvaško, Makedonijo, Srbijo in Črno goro. Unesco je opravil študijo izvedljivosti na podlagi dokumentacije, ki sta jo predložila Vlada Republike Slovenije in IZUM v zvezi s predlaganim preoblikovanjem instituta v center 2. kategorije pod pokroviteljstvom Unesca.

Izvršni odbor je na svoji 187. seji odločil, da bo predlog o ustanovitvi centra 2. kategorije v Mariboru podal Generalni skupščini na 36. seji, da ga odobri in generalno direktorico pooblasti za podpis ustrezne pogodbe.

Odločeno je bilo, da bo institut dopolnjeval aktivnosti Unesca na naslednjih področjih:

1. dostop do informacij in znanja,
2. kulturna raznolikost in identiteta, jezikovna raznolikost in lokalne vsebine ter
3. etične razsežnosti v informacijski družbi.

V teh treh urah, ki jih bomo danes ob tej priložnosti preživeli skupaj, bo na svetu uporabljenih informacij za 21 milijonov DVD-jev, poslanih bo 36 milijard e-sporočil, napisanih 250.000 objav na blogih, kar je dovolj, da revijo TIME napolnimo za 256 mio let, 22 milijonov ljudi bo obiskalo Facebook in približno 5 jih bo obiskalo Twitter in kar 587 mio minut bo porabljenih samo na

Facebooku! 264 mio minut tega časa bodo ljudje dostopali do informacij s pomočjo tabličnih računalnikov ali pametnih telefonov.

Te statistike se lahko veselimo in lahko nas čisto prevzame. V resnici pa obstajajo številni "izzivi znanja", ki se jim moramo posvetiti s skupnimi močmi in sinergijo. Novo gospodarsko in tehnološko okolje je prineslo skrbi o eroziji dostopa do nekaterih tipov informacij in znanja. Prost dostop do teh informacij že od nekdaj predstavlja osnovo raziskovanja in izobraževanja.

Razumeti moramo, da družba znanja ne pomeni le gospodarske rasti, ampak vključuje tudi vlogo informacijskih in komunikacijskih tehnologij (IKT) v človeškem razvoju in posledično tudi vprašanja intelektualnega sodelovanja, vseživljenjskega učenja ter osnovnih človekovih vrednot in pravic. V tej luči moramo izobraževanje in znanje razumeti kot družbeni kapital, ki ima ključen in močan družbeni vpliv na javne oblasti.

Številne države v razvoju zato do sedaj še niso imele priložnosti, da bi v celoti izkoristile prednosti, ki jih ponujajo družbe znanja, še posebej ne "odprtosti", ki jo ponuja uporaba novih IKT.

Številne države se borijo z naravo digitalne ločnice, ki se ves čas spreminja. Tukaj ne gre več le za preprost dostop do infrastrukture, ampak za znanje, kako vzdrževati kompleksne informacijske in komunikacijske sisteme, in za produkcijo zadostnih količin lokalnih vsebin, ki zagotavljajo vračilo naložbe v infrastrukturo.

"Odprtost" je danes ključna beseda. S tehnološkim razvojem predstavlja izobraževalno gradivo v obliki odprtih virov izobraževanja (Open Educational Resources) potencial v vseh ozirih.

Ti viri vključujejo vse vrste izobraževalnega gradiva, objavljenega na osnovi javne domene ali z odprto licenco, ki uporabnikom dovoljuje, da to gradivo brezplačno in na legalen način kopirajo, prilagajajo in distribuirajo.

Odprtost tega gradiva predstavlja veliko priložnost za povečanje kakovosti in dostopa do izobraževanja za učence, učitelje, ministrstvo za izobraževanje, visokošolske in raziskovalne ustanove.

Unesco ima do odprtih virov izobraževanja poseben odnos – izraz je nastal leta 2002 na srečanju strokovnjakov, ki so preučevali vpliv objave študijskih programov Tehnološkega instituta v Massachussetsu kot gradiva z odprto licenco.

Danes tej *odprti poti* sledi že več kot 200 izobraževalnih in raziskovalnih institutov letno, mnogi med njimi pa so tudi člani mednarodnih skupin, kot je *Open Courseware Consortium*.

Junija 2012 je Unesco gostil svetovno konferenco o odprtih virih izobraževanja, ki je na enem mestu združila na stotine strokovnjakov po vsem svetu, ki so sprejeli Pariško deklaracijo, ki določa deset najpomembnejših nalog pri zagovarjanju široke uporabe odprtih virov izobraževanja. Med temi nalogami je treba omeniti naslednje:

- spodbujanje zavedanja in uporabe odprtih virov izobraževanja,
- spodbujanje razvoja strategij in politik o odprtih virih izobraževanja, vključno s politiko odprtega licenciranja izobraževalnega gradiva, izdelanega z javnimi sredstvi,
- promocija razumevanja in uporabe ogrodij odprtega licenciranja,
- podpora pri izgradnji zmogljivosti za trajnostni razvoj kakovostnega izobraževalnega gradiva,
- spodbujanje razvoja in adaptacije odprtih virov izobraževanja v različnih jezikih in kulturnih kontekstih, izdelava raziskav o odprtih virih izobraževanja,
- razvoj uporabniku prijaznih orodij za iskanje in pridobivanje odprtih virov izobraževanja.

Lep primer odprte rešitve je odprtokodna licenca za programsko opremo, po kateri avtorji svoje programe distribuirajo brezplačno za uporabo in skupni razvoj (FOSS – prosto in odprtokodno

programje). Drug primer je velika količina dokumentacije, ki so jo brezplačno objavile Organizacija združenih narodov in njene specializirane agencije. Številne države že imajo tradicijo objavljanja javnih dokumentov, druge se temu cilju še približujejo.

Unesco poziva svoje države članice in mednarodne organizacije k spodbujanju odprtih rešitev, pa tudi Unesco sam je zelo predan promociji odprtega pristopa pri širjenju informacij v izobraževanju, znanosti in kulturi ter distribuciji informacij in programske opreme za razvoj pod pogoji odprtega dostopa. Morda vas bo zanimal tudi podatek, da se je Unesco pravkar razglasil za organizacijo z odprtim dostopom (Open Access Organization). To pomeni, da bodo vsi dokumenti, ki so bili objavljeni od ustanovitve Unesca pa do danes, prostodostopni in se bodo ob navedbi Unesca kot vira lahko uporabili in adaptirali.

Obstajajo številne ovire pri dostopu do znanja in informacij: pomanjkanje dostopa do vsebin in storitev v lokalnih jezikih in kulturah, finančno ugodna in lokalizirana informacijsko-komunikacijska tehnologija, potreba po usposobljenem in kvalificiranem osebju, potreba po podjetništvu za aktivnosti in ustvarjanje delovnih mest, potreba po partnerstvu itd.

V svetu, ki je vse bolj pod vplivom digitalnih tehnologij, zahteva izgradnja nacionalne informacijske politike in strategije znanja vse večjo povezljivost v globalnem informacijskem prostoru, izgradnjo kapacitet in informacijske pismenosti ljudi, ki dostopajo do informacij, in ustvarjanje vsebin za lokalne potrebe. V zvezi s tem je Unesco pred kratkim v Minsku organiziral Regionalni posvet o odprtem dostopu do znanstvenih raziskav. Na srečanju, ki se ga je udeležil tudi predstavnik iz Slovenije, so določili seznam priporočil in skrajni čas je, da ta priporočila uporabimo tudi v praksi. V ta namen bi rad povabil IZUM, da razmisli o prevzemu odgovornosti, da bi redno ažuriral globalni portal za odprti dostop (Global Open Access Portal). Prepričan sem, da se lahko o teh zadevah pogovorimo na letnem sestanku IZUM-ovega odbora ali na kakšnem koordinacijskem sestanku med Unescom in IZUM-om.

Na koncu bi želel omeniti še eno temo, ki se navezuje tudi na IZUM-ove aktivnosti, to je zaščita digitalne dediščine.

Unesco se je s to temo prvič soočil na začetku leta 2000, prizadevanja so pripeljala do tega, da je generalna skupščina leta 2003 sprejela listino o ohranjanju digitalne dediščine. Med revizijo leta 2009 je postalo jasno, da je treba več pozornosti nameniti digitalnemu ohranjanju.

IZUM-u, dobro uveljavljeni, znani in spoštovani instituciji želim vse najlepše na novi poti, na kateri bo služil regiji kot Unescov center 2. kategorije. Vedno lahko računate na našo podporo in veselimo se skupnega dela pri uresničevanju Unescovih ciljev in nalog, kot je razvoj vsevključujoče družbe, ki temelji na znanju.

